

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**ACTUAL PROBLEMS OF SCIENCE,
EDUCATION AND TECHNOLOGY
IN MODERN CONDITIONS**

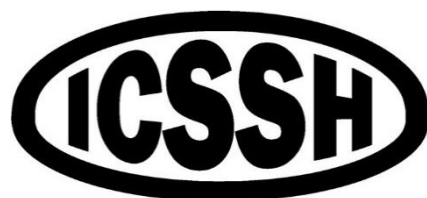
Book of abstracts

August 15, 2023

**Aarhus,
Denmark**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**ACTUAL PROBLEMS OF SCIENCE,
EDUCATION AND TECHNOLOGY
IN MODERN CONDITIONS**

Book of abstracts

**August 15, 2023
Aarhus,
Denmark**

УДК 33
ББК 65

International scientific-practical conference “Actual problems of science,
education and technology in modern conditions”: conference proceedings
(Aarhus, Denmark, August 15, 2023). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher
ICSSH, 2023. 59 pages.

The collection of abstracts presents the materials of the participants of the
International scientific-practical conference “Actual problems of science,
education and technology in modern conditions”:

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Dnipro University of Technology

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені
академіка Л. І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України»

Інститут професійної освіти НАПН України

Київський національний університет будівництва і архітектури

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київський національний університет культури та мистецтв

Київський університет культури

Криворізький державний педагогічний університет

Львівський національний університет імені Івана Франка

Миколаївський національний аграрний університет

Національна академія Національної гвардії України

Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка

Національний університет біоресурсів і природокористування

Національний університет цивільного захисту України

Одеський державний університет інформаційних технологій і зв'язку

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Ужгородський національний університет

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Фаховий коледж вимірювань Одеського державного університету інформаційних
технологій і зв'язку

Хмельницький національний університет

© Автори тез, 2023

© Center for financial-economic research, 2023

© International Center of Social Sciences and Humanities, 2023

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

CONTENTS

SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	7
Зайченко Н. І. ЗВЕРНЕННЯ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ ДО ТЕМИ АРГЕНТИНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ 1921 РОКУ.....	7
Красильникова Г. В., Олійник В., Малецький І. ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ МАГІСТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ТРАНСПОРТ»: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	9
Лінкова О. В., Гарбуз А. І. ІНФОРМАТИВНІСТЬ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ДАНИХ ПРО УЧБОВИЙ ПРОЦЕС	11
М'ясковський М. Є. ВИКОРИСТАННЯ РЕКЛАМНИХ ВІДЕОРОЛІКІВ ЯК КРЕАТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ УРОКУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	13
Нетеса С. О., Лисогор Л. П. ЦИФРОВІ ІНТЕРАКТИВНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ПРИЙМАТИ РІШЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	16
Тацька М. В., Лисогор Л. П. СИСТЕМНЕ МИСЛЕННЯ: ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	18
Рябошапка О. В., Прокопчук І. І. ПРОБЛЕМА ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НУШ.....	20
Шестерікова Л. О. ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ НА ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА	22
SECTION 2. PHILOLOGICAL SCIENCES	24
Корбозерова Н. М. ЗІСТАВЛЕННЯ МОВНИХ ЯВИЩ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ У ЛІНГВІСТИЦІ	24

SECTION 3. ECONOMIC SCIENCES	26
Зельцер Є. Р. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЖИТЛОВИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ	26
Прогонюк Л. Ю., Прогонюк С. С. СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	28
SECTION 4. LEGAL SCIENCES	30
Заборовський В. В., Заборовська С. В. ІНСТИТУТ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В ПЕРІОД ПЕРЕБУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПІД ВЛАДОЮ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	30
SECTION 5. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	32
Ільїна Ю. Ю. ВПЕВНЕНІСТЬ РЯТУВАЛЬНИКА ЯК ГЕТЕРОХРОННА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ.....	32
Рибко А. П. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	33
Теліпко Н. О. НЕЙРОБІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТУЇТИВНОГО ПІЗНАННЯ	35
Чернявська Т. П., Чикур Л. Д. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	37
SECTION 6. MEDICAL SCIENCES	39
Bochar O. M. DYNAMICS OF CHANGES IN ECHOCARDIOGRAPHIC INDICATORS AND THE LEVEL OF IL-6 IN PATIENTS WITH ARTERIAL HYPERTENSION COMBINED WITH OBESITY AND NON-ALCOHOLIC FATTY LIVER DISEASE BY APPOINTMENT SARTANS (TELMISARTAN OR OLMESARTAN) IN COMPLEX THERAPY WITH STATINS.....	39

Курділь Н. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА НОВИМИ ПСИХОАКТИВНИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	40
SECTION 7. AGRICULTURAL SCIENCES	43
Грушко О. В., Семенко Л. О. ВИКОРИСТАННЯ ЗРОШЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗМІН КЛІМАТУ ЗА ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО	43
SECTION 8. TECHNICAL SCIENCES	45
Antsyferov O. V., Shkut A. P. INFLUENCE OF TECHNICAL AND DESIGN FEATURES OF SCREENS ON WORK EFFICIENCY	45
SECTION 9. HISTORICAL SCIENCES.....	47
Чолоцький А. І. ЛІСОСПЛАВ НА БОЙКІВЩИНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ	47
SECTION 10. GEOGRAPHICAL SCIENCES	49
Назарчук О. М. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ: ТРАНЗИТ ЧИ ОСЕРЕДОК.....	49
SECTION 11. POLITICAL SCIENCE.....	51
Гегечкорі О. В. ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ.....	51
SECTION 12. GOVERNMENT MANAGEMENT.....	53
Лазор М. О. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ.....	53

SECTION 13. SOCIAL COMMUNICATION..... 56

Неїленко С. М., Гусар Д. Ю.

**АНАЛІЗ СЕРВІСІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ПОЗИЦІЙ САЙТІВ ЗАКЛАДІВ
РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА..... 56**

SECTION 14. SOCIAL WORK AND SOCIAL EDUCATION..... 58

Степаненко В. І.

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА НОРМАТИВНОГО ЗМІСТУ
ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ 58**

SECTION 1 PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 37 (092) (460 + 82) "1921"

Зайченко Н. І.

д. пед. н., доцент, доцент кафедри
соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка

**ЗВЕРНЕННЯ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГИ ДО ТЕМИ
АРГЕНТИНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ 1921 РОКУ**

На початку 1920-х років у компаративно-педагогічних студіях видатного іспанського педагога Лоренсо Лузуріаги (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) означився новий вектор наукового пошуку – латиноамериканський. Найбільшу увагу стосовно освітньої політики та організації початкової освіти в країнах Латинської Америки педагог відвів аргентинському досвіду.

У статті "Сучасна початкова освіта в Республіці Аргентина" (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1921) Лоренсо Лузуріага характеризував умови управління освітою в країні. Він пояснював, що в Аргентині, як і в інших федеративних державах, управління освітою сконцентровано в провінціях. Загальне управління школами здійснює Національна Рада освіти, яка функціонує в Буенос-Айресі у відомстві Міністерства юстиції та народної освіти. Рада займається питаннями організації навчання в школах, розроблення навчальних програм для шкіл і забезпечення підручної літератури, інспектування навчання в нормальних школах у столиці й національних територіях, формування загального бюджету видатків на освітню галузь, заохочення народних бібліотек та освітніх асоціацій тощо. Рада видає щомісяця журнал "El Monitor de la Educacion comun" [1, с. 74–75].

Педагог наводив статистичні дані щодо кількості шкіл, учителів і учнів в Аргентині, а також характеризував зміни в освітньому процесі, які настали з упровадженням закону про освіту 1884 року. Так, він зазначав, що в 1918 році в 7127 аргентинських державних школах працювало 26827 учителів і навчалось 900198 учнів. У 1920 році кількість таких шкіл зростає до 7712 [1, с. 78].

Відповідно до навчального плану початкових шкіл у Буенос-Айресі зміст освіти включав шість складників: 1) моральне виховання і навчання; 2) вивчення основ природи; 3) формальні студії (читання, письмо, мова, малювання, музика); 4) вивчення арифметики і геометрії; 5) фізичне виховання; 6) ручна праця [1, с. 78].

У книзі "Початкова освіта в іспано-американських республіках" (Мадрид, 1921) Лоренсо Лузуріага продовжив детальний аналіз освітньої політики та умов організації початкової освіти в Аргентині. Він обґрунтовував значення функціонування районних шкільних рад в аргентинських провінціях, описував їхні основні функції – "підключатися про гігієну, дисципліну і моральність шкіл,

сприяти відвідуванню їх [учнями], упроваджувати вечірні й недільні курси для дорослих, заохочувати створення освітніх товариств та народних бібліотек, щорічно вести шкільний реєстр тощо" [2, с. 11].

Лоренсо Лузуріага підкреслював, що "відповідно до основного закону про освіту 1884 року "початкова освіта має бути обов'язковою, безплатною, ступеневою та надаватися згідно з правилами гігієни. Зобов'язання навчатися може виконуватися в державних школах, приватних школах або дитячих будинках; може підтверджуватися сертифікатами й екзаменами та може вимагатися шляхом застосування попереджень і прогресивних штрафів, а в крайньому випадку – примусового відведення дітей до школи" [2, с. 15].

Обов'язок відвідувати школу відповідно до уставу 1885 року стосувався всіх дітей, починаючи з 6-річного віку і завершуючи 12-річним віком. "Шкільні агенти" мали слідкувати за виконанням положення закону про обов'язковість початкового навчання. Наприклад, у Буенос-Айресі діяли 20 шкільних агентів; за кожну дитину, котру вони приводили на постійне навчання до школи, вони отримували 2 песо.

За даними, наведеними Лоренсо Лузуріагою, кількість вихованців шкіл в Аргентині зростає з 460243 осіб 1901 року до 1019944 – 1916 року [2, с. 15–16].

У загальних початкових школах програма обов'язкового навчання охоплювала вивчення таких предметів, як "Читання та письмо", "Арифметика", "Географія Аргентини і світу", "Історія Аргентини та всесвітня", "Рідна мова", "Мораль і ввічливість", "Гігієна", "Математика, фізика і природничі науки", "Малювання", "Музика", "Конституція Аргентини", "Гімнастика". Крім того, дівчата ще мали вивчати предмет "Праця та домашня економіка", а хлопці – предмет "Військова справа" [2, с. 19].

У праці "Початкова і середня освіта Аргентини в порівнянні з іншими країнами" (Тукуман, 1942), яку Лоренсо Лузуріага видав в Аргентині, пов'язавши з цією країною життя 1939 року, він стверджував, що "Аргентина має найбільшу кількість початкових шкіл у світі, враховуючи приватні школи, якщо брати цю кількість пропорційно населення країни" [3, с. 11].

Таким чином, тема аргентинської початкової освіти, ймовірно, займала особливе місце у серці педагога, адже їй було присвячено не одну наукову публікацію. І саме Аргентина стала тим духовним пристанищем, де Лоренсо Лузуріага віднайшов сили продовжувати свій творчий шлях та дивувати оригінальними педагогічними ідеями.

Список літератури

1. Luzuriaga L. La enseñanza primaria actual en la Republica Argentina. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de marzo de 1921. № 732, año XLV. P. 74–81.

2. Luzuriaga L. La enseñanza primaria en las Republicas Hispano-Americanas. Madrid: J. Cosano, 1921. 116 p.

3. Luzuriaga L. La enseñanza primaria y secundaria argentina comparada con la de otros paises. San Miguel de Tucuman: Universidad Nacional de Tucuman, 1942. 33 p.

УДК 378.14.014.13

Красильникова Г. В.

д-р пед. наук, професор

професор кафедри технологічної та професійної
освіти і декоративного мистецтва

Хмельницького національного університету

Олійник В.

магістр гуманітарно-педагогічного факультету

Хмельницького національного університету

Малецький І.

магістр гуманітарно-педагогічного факультету

Хмельницького національного університету

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ МАГІСТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ТРАНСПОРТ»: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гнучкі навчальні траєкторії студентів, що базуються на основі урахування різноманітності студентів та їх потреб, є одним із способів реалізації студентоцентрованого навчання, задекларованого у низці європейських документів [6]. Відтак, однією із операційних цілей плану реалізації у 2022-2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки є втілення принципів студентоцентрованого навчання у вітчизняних ЗВО [3].

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», індивідуальна траєкторія навчання здобувача вищої освіти формується з числа вибіркових навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС [1]. Перспективним напрямком урахування академічних інтересів та потреб магістрів професійної освіти, на нашу думку, є формування додаткових компетентностей студентів шляхом впровадження програм-*minor* та сертифікатних програм [2]. Щодо спеціалізації, яку здобувач вищої освіти може отримати у разі опанування певних освітніх компонент, вона може забезпечуватися вивченням згрупованих фахових навчальних дисциплін у формі блоку (пакету), які є взаємопов'язаними і викладаються у заздалегідь визначеній послідовності, і отримала назву «програма- *minor*» [4].

Так, у Хмельницькому національному університеті для здобувачів вищої освіти спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт) другого (магістерського) рівня вищої освіти розроблена програма-*minor* обсягом 24 кредити ЄКТС і складаються із взаємопов'язаних між собою фахових вибіркових дисциплін за спеціалізацією «Транспорт». Метою програми-*minor* є поглиблене вивчення галузі спеціалізації. Після опанування програми здійснюється перевірка програмних результатів навчання здобувачів вищої освіти у формі атестаційного іспиту. Зміст програми-*minor* відображається у додатках до дипломів магістрів професійної освіти відповідними записами про досягнуті результати навчання освітніх компонент.

Щодо сертифікатних програм, у Хмельницькому національному університеті розроблено положення [5], згідно з яким метою створення таких програм та надання платних послуг є розширення та поглиблення компетентностей, програмних результатів навчання здобувачів вищої освіти понад обсяг освітньої програми, за якою вони навчаються. Реалізація сертифікаційних програм здійснюється з актуальних теоретичних напрямів різних галузей науки і техніки, поглиблення рівня професійної компетентності здобувачам вищої освіти та розширення можливостей для працевлаштування, задоволення інших індивідуальних освітніх потреб.

Загальний обсяг сертифікатної програми та обсяг освітніх компонентів визначається у кредитах ЄКТС і може коливатися у межах 12-20 кредитів і більше. Форма і види занять, їх обсяг залежать від специфічних особливостей сертифікатної програми, її призначення. Найбільш поширеними видами є: лекції, практичні заняття, семінари, майстер-класи, тренінги, вебінари, круглі столи, екскурсії, практики тощо.

Отже, досвід організації освітнього процесу підготовки майбутніх магістрів професійної освіти, що базується на комбінуванні вивчення нормативної частини змісту освітньої програми з поглибленим вивченням галузі спеціалізації в межах додаткових програм-мінор та сертифікатних програм, свідчить про ефективність такого підходу для формування ключових знань, умінь та навичок, якими має оволодіти майбутній педагог професійного навчання, спрямованого на задоволення власних потреб особистості і забезпечення конкурентоспроможності випускників ЗВО на ринку праці, високу здатність до працевлаштування.

Для подальшої реалізації принципів студентоцентрованого навчання в Україні, на нашу думку, слід ввести відповідні зміни в законодавчу базу вищої освіти, узагальнити досвід та напрацювати нормативну базу щодо розроблення та реалізації програм-мінор та сертифікаційних програм на інституційному рівні, розробити механізм визнання результатів навчання за такими програмами тощо.

Список літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81). URL: <http://surl.li/jhtp> (дата звернення 01.10.2022).

2. Красильникова Г.В., Герніченко І.І., Красильников С.Р. Роль програми мінор у формуванні індивідуальної траєкторії навчання майбутнього педагога професійної освіти // Молодь і ринок : наук.-пед. журнал. – Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І.Франка, 2022. – № 5 (203). – С.50-55.

3. Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження КМУ України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <http://surl.li/cdten> (дата звернення – 10.08.2023).

4. Положення про порядок реалізації права здобувачів вищої освіти на вільний вибір навчальних дисциплін у Хмельницькому національному університеті. URL: <http://surl.li/ckfyg> (дата звернення 01.08.2023).

5. Положення про сертифікатні програми у Хмельницькому національному університеті. URL: <http://surl.li/ессех> (дата звернення 01.08.2023).

6. Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG). – Kyiv: CS Ltd., 2015 – 32p.

Лінкова О. В.

старший викладач кафедри вищої математики

Одеський державний університет інформаційних технологій і зв'язку,

Гарбуз А. І.

викладач

Фаховий коледж вимірювань Одеського державного університету
інформаційних технологій і зв'язку

ІНФОРМАТИВНІСТЬ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ДАНИХ ПРО УЧБОВИЙ ПРОЦЕС

Реформування сучасного освітянського процесу, його інтеграція у європейську та світову систему, зростаючі вимоги до якості навчання та підготовки спеціалістів різного профілю обумовлюють актуальність та важливість рішення задачі дослідження методів та технологій підвищення якості процесу навчання. На усіх етапах розвитку суспільства вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку кадрів високої кваліфікації, які набувають глибокі теоретичні знання, тверді навички та такі, що здатні вирішувати складні науково-технічні питання. Усе це сприяє розробці методик, що підвищують якість навчання [1, с. 240 – 243].

У даному дослідженні розглядалися питання отримання інформації про учбовий процес. Вибір даних, які характеризують різні аспекти навчання, їх математична обробка для отримання максимальної інформації про учбовий процес мають важливе дидактичне значення. Існуючі методів оцінки ефективності навчання та вибору оптимальної форми навчання дають можливість обробляти дані, що характеризують динаміку всього процесу навчання. Накопичення таких даних надає значні організаційні та методичні труднощі. Тому, для отримання необхідної інформації про учбовий процес доцільно скористатися, наприклад, оцінками, які виставляє викладач або витраченим часом на формування певного вміння. У зв'язку з цим виникає питання про важливість отриманої інформації в результаті обробки традиційних даних про учбовий процес. Таким чином, у зв'язку з обробкою даних виникає проблема відповідності обраного методу самим даним та проблема інформативності отриманих результатів [2, с. 8 – 9]. Під інформативністю будемо розуміти дидактичну значущість вибраних для обробки даних та відповідності методів обробки даних як самим даним так й поставленим задачам. Для аналізу даних застосовувався метод, в якому важлива роль відводиться дидактичним втратам. Для зручності форми організації навчання позначимо через F_1, F_2, F_3 . В даному випадку в якості головної гіпотези висувається положення про те, що головною причиною зміни дидактичних втрат є форма організації навчання. Дидактичні втрати для

кожного з тих, хто навчається, та на кожному рівні фактору обчислюються за формулою $\phi_{ij} = 1 - \frac{m^*}{n^*}$, де m^* – кількість вірних відповідей, n^* – кількість усіх питань, i – порядковий номер того, хто навчається, j – індекс рівня фактору.

Форми організації навчання, що аналізуються, можна описати наступною математичною моделлю $\phi_{ij} = \bar{\phi} + T_j + \varepsilon_{ij}$, де ϕ_{ij} – дидактичні втрати якості навчання, $\bar{\phi}$ – загальний ефект при усіх спостереженнях, T_j – ефект від форми організації навчання, ε_{ij} – випадкова помилка, яка обумовлена впливом всіх інших факторів. Для випадкової помилки ε_{ij} робиться припущення, що вона підкоряється гаусовському закону розподілу. Наведемо основні формули для однофакторного аналізу в таблиці 1.

Табл. 1

Характер варіації	Сума квадратів	Число ступенів вільності	Оцінка дисперсії
Систематична між групова T_j	$Q_2 = \sum_j n_j (\bar{\phi}_j - \bar{\phi})^2 = \sum_j (T_j^2 / n_j) - G^2 / N$	$P - 1$	$S_2^2 = Q_2 / (P - 1)$
Остаточна помилка	$Q_1 = \sum_i \sum_j (\phi_{ij} - \bar{\phi})^2 = \sum_i \sum_j \phi_{ij}^2 - (G^2 / N) - Q_2$	$N - P$	$S_1^2 = Q_1 / (N - P)$
Всього	$Q_0 = Q_1 + Q_2 = \sum_i \sum_j (\phi_{ij} - \bar{\phi})^2$	$N - 1$	

Для дослідження даного експерименту застосовується однофакторний дисперсійний аналіз, коли висувається гіпотеза $H_0 : T_j = 0$, яка перевіряється для усіх j . Якщо ця гіпотеза є вірною, то жодних ефектів рівнів немає, тобто форми організації не впливають на дидактичні втрати. В цьому випадку кожне спостереження ϕ_{ij} надається середнім сукупності з випадковою помилкою ε_{ij} . Інакше кажучи, якщо вплив фактору відсутній, то S_1^2 та S_2^2 можна розглядати як незалежні оцінки дисперсії сукупності σ^2 . Навпаки, якщо вплив фактору важливий, то відношення S_2^2 / S_1^2 перевищить критичну границю та вибірки слід вважати взятими з різних сукупностей (сукупностей з різним рівнем впливу фактору).

Порівняння дисперсій проводиться у наступному порядку. Висувається гіпотеза $H_0 : \sigma_1 = \sigma_2$. Обчислюються оцінки дисперсій S_1^2 та S_2^2 та їх відношення $F^* = (S_2^2 / S_1^2) \{ (P - 1) / (N - P) \}$. У фігурних дужках вказана кількість ступенів вільності, що враховані при обчисленні S_1^2 та S_2^2 . Задаючись рівнем значущості α , визначимо за таблицею F – статистики критичне значення F_α . Далі порівнюємо F^* та F_α . Якщо $F^* < F_\alpha$, то гіпотеза H_0 говорить про відсутність впливу фактору та вона приймається, якщо $F^* > F_\alpha$, то гіпотеза H_0 відхиляється та статистично підтверджується вплив фактору [1, с.170-175]. Результати навчання за різними формами надані в таблиці 2.

Табл. 2

Форма	Дидактичні втрати	Кількість тих, хто навчається	Сума	Групова середня
F_1	35; 40; 40; 45; 40; 45; 30; 30; 30; 0	10	335	33,5
F_2	15; 15; 20; 0; 5; 5; 10; 10; 5; 10; 10; 15; 10	13	130	13
F_3	20; 5; 5; 20; 10; 30; 30; 25; 5; 10	10	160	16
		$N = 33$	$G = 625$	$\bar{\varphi} = 18,94$

Результати за даними таблиці 2 наведені в таблиці 3.

Табл. 3

Характер варіацій	Сума квадратів	Число ступенів вільності	Оцінка дисперсії
Для кожної форми ε_{ij}	$Q_1 = 2839,5$	30	$S_1^2 = 94,65$
Між формами T_j	$Q_2 = 3248,38$	2	$S_2^2 = 1642,19$
	$Q_0 = 6087,88$	32	-

Таким чином, $F^* = 1624,19/94,65 = 17,15$. При $\alpha = 0,01$ табличне значення $F_\alpha = 5,39$. Так як $F^* > F_\alpha$, то з ймовірністю 0,99 можна відхилити гіпотезу $H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$ про те, що форма організації учбового процесу впливає на зміни дидактичних втрат.

Отже, підсумовуючи, приходимо до висновку, що, застосовуючи різні дані про організацію процесу навчання, обробляючи їх на основі різних статистичних методів, можна отримати взаємодоповнюючу інформацію для покращення самого процесу навчання та підвищення його ефективності.

Список літератури

1. Величко О.Г., Пинчук С.Й., Пліскановський С.Т. Якість освіти – проблеми й перспективи // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 34. – 341 с.
2. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти // Педагогіка і психологія. – № 1 (46), 2005. – С. 5-12.

УДК 811

М'ясковський М. Є.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ВИКОРИСТАННЯ РЕКЛАМНИХ ВІДЕОРОЛІКІВ ЯК КРЕАТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ УРОКУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Рекламні відеоролики представляють собою взаємодію зображення, тексту та музики. Рекламна інформація передається за короткий час та з високим

рівнем впливу. Короткі відеоролики від трьох до п'яти хвилин за своєю формою дуже складні. Проте рекламні ролики, безперечно, будуть мотивувати учнів, адже вони за змістом, здебільшого, створені в гумористичній формі і традиційно користуються великою популярністю, особливо серед дітей та молоді. Поєднання зображення та звуку часто викликає позитивні емоції в учнів і викликає емоційне сприйняття інформації [3, с. 213].

Рекламу можна розглядати як медійну складову заняття з іноземної мови. У своєму дизайні рекламний матеріал дотримується наративних і медійних норм та традицій. Крім того, відеоролики демонструють культурні явища та, часто, гіперболізують культурні стереотипи. Крім того, вони завжди демонструють культуру як відображення елементів моди та різного роду трендів. Певні культурні стереотипи країни можна відстежувати на основі рекламних відеороликів, в яких компактно вписується повсякденне життя.

На занятті з іноземної мови варто відібрати саме той рекламний матеріал, який відповідав би конкретним потребам та інтересам реципієнтів, а також відповідав їхньому віку та рівню володіння мови. Зокрема, віковий фактор відіграє важливу роль у відборі та дидактизації рекламного матеріалу.

Сприйняття та інтерпретація рекламних відеороликів значною мірою залежать від окремих персоналій, але й також, насамперед, від їхнього відповідного досвіду [3, с. 208]. Знайомство з іншомовною рекламою дозволяє учням працювати з цільовою мовою в автентичному контексті, отримати уявлення про специфічні культурні контексти та порівняти культуру цільової мови зі своєю власною. Відповідно, використання рекламних роликів у класі може бути універсальним, корисним, і цікавим навчальним завданням.

Як слушно підкреслює Н. Яніч [1, с. 69], дидактично та методологічно правильно розглянути усі елементи взаємодії в рекламному ролику доволі непросте завдання. У будь-якому випадку, працюючи з рекламними відеороликами, необхідно спочатку транскрибувати текст. Тут потрібно виокремити інформацію культурного плану, складні вирази, лексичний матеріал, окремі сегменти та граматичний рівень. Варто звернути увагу на стислість і компактність рекламного ролика, а також на німецькі соціолекти та діалекти, які здебільшого невідомі учням, вони можуть суттєво погіршити розуміння реципієнта. Далі необхідно поставити питання, які пов'язані зі змістом матеріалу. Опрацювання реклами учнями може відбуватися в три етапи. Дидактико-методичний прийом використання рекламного відеоролика може виглядати наступним чином:

1 етап – Налаштування учнів та створення необхідного контексту:

Використання зображення. Аналогічно як і з роботою над текстом, доцільно провести цілеспрямовані завдання перед демонстрацією рекламного відеоролика. Для цього варто залучати інші медійні засоби. У цій ситуації бажаним будуть газетні оголошення, друковані рекламні тексти, а також короткий зміст тексту про телевізійну передачу на ту ж тему. Для підготовки до цієї теми можна використати стоп-кадр, окрему сцену з рекламного ролика. Якщо учні вже знайомі з тематичною лексикою, вони можуть використати зображення з метою її повторення.

Послідовність роботи. Спочатку учні отримають завдання описати обрану картинку чи сцену-епізод двома-трьома реченнями. Потім їм пропонується зробити припущення щодо змісту фільму, спробувавши відповісти на такі запитання: який продукт рекламується? Де відбуваються події у відеореklamі?

Які персонажі задіяні? Цей етап навчання може бути проведеним рідною мовою в групах з нижчим рівнем володіння мови.

2 етап – Презентація рекламного ролика:

Існують різні способи представлення відеореклами. Як і будь-який відеофільм, його можна демонструвати повністю без перерви. Тому робота з запитаннями для розуміння, аналізу та коментарів виконується пізніше. Альтернативним варіантом може слугувати демонстрація відеоролика з перериванням в одному або кількох місцях. Учні підсумовують те, що було показано/почуто до цього часу та/або розмірковують про розвиток сюжету. У разі незнайомої лексики використання рідної мови також може виявитися значною підтримкою на цьому етапі роботи. Є й інший спосіб подачі матеріалу відеоролика. А саме, його частини можна демонструвати без звуку, а учні мають завдання вербально відтворити побачене. У цьому контексті варто згадати техніку повільного демонстрування, що дозволяє чіткіше описати різних персонажів та ситуації. Уповільнена демонстрація дає можливість перейти кадр за кадром до певних аспектів, які не сприймаються на звичайній швидкості [2, с. 526]. Такий підхід дає різноманітні можливості для роботи у групі, під час якої учні можуть, наприклад, писати власні ситуаційні тексти для діалогових сцен.

Етап 3 – Аналіз відеоматеріалу:

Подібно до текстової роботи, робота зі змістом рекламного ролика ділиться на три етапи. На першому етапі учні повинні обговорити у пленумі своє перше загальне враження, яке вони отримали після першого перегляду рекламного ролика. Вони можуть порівняти це з попередніми рефлексіями. Наступна частина присвячена детальному аналізу рекламного ролика. Учні отримують конкретні завдання. Наприклад, їх просять зосередитися на матеріалі, що рекламується, музиці/звуках або мові в рекламі. Необхідно також обговорити вплив окремих (тобто візуальних, письмових та акустичних) систем знаків. Для того, щоб дати учням можливість осягнути всі важливі аспекти рекламного ролика, його варто демонструвати не менше двох разів. Щодо дискусії використання зображень і музики/звуків, учні можуть використовувати список критеріїв, попередньо розроблений учителем або разом у групі з учнями, поставивши позначку у відповідному полі. В останньому завданні учням необхідно пояснити, як використовується мова для досягнення певного ефекту, які частини мови найчастіше використовуються для цього в рекламі або яке співвідношення вибрано «текст-зображення».

Після цього етапу відбувається обговорення – етап коментування, під час якого на дошці нотується рекламний товар та порівнюються результати роботи груп. Водночас велика увага приділяється роботі зі словником, зокрема прикметникам, які спеціально використовуються у великій кількості в рекламі, щоб викликати бажаний ефект у реципієнтів. Раціональним способом тут буде використання мозкового штурму для роботи з лексичним матеріалом, з метою кращого запам'ятовування нових прикметників. У роботі в групі можна зібрати прикметники, які спадають на думку учням для опису прорекламованого товару. Далі учні можуть виконувати вправи до теми: сильне та слабе відмінювання прикметників. Часто в рекламних текстах свідомо нехтують граматичною коректністю. Краще підготовлені учні можуть лінгвістично досліджувати рекламні слогани та, так би мовити, індуктивно відкривати граматичні явища-феномени, які їм (не)відомі. Крім того, учнів також можна

заохотити самостійно визначити крилаті фрази, гасла. Потім їх просять визначити, яка частина фрази чи цитати асоціюється з новим текстом. Однак, у цьому випадку розпізнавання оригінальної граматичної форми практично можливе лише для тих учнів, хто навчається на просунутому рівні вивчення мови.

Отже, реклама є потужним мотиваційним засобом у навчанні іноземним мовам. Її використання на заняттях сприяє підвищенню мовленнєвої та соціокультурної компетенції. Поглиблене вивчення культурних кодів дає змогу учням отримати так звані „фонові знання”, без засвоєння яких адекватна комунікація між представниками різних культур є навряд чи можливою. Акцентування уваги на конотативних значеннях дозволяє учням розкривати приховані значення, що в майбутньому допомагатиме їм протидіяти маніпуляціям свідомістю та сприятиме встановленню адекватної комунікації.

Список літератури

1. Janich, Nina (2005), *Werbesprache. Ein Arbeitsbuch*. Tübingen: Gunter Narr.
2. Wehage, Franz-Joseph (1997), Einsatz von Videos im DaF-Unterricht aus US-amerikanischer Sicht. *Info DaF* 24: 4, 523-529.
3. Winter, Rainer & Kagelmann, Jürgen (1997), Videoclip. In: Bruhn, Herbert; Oerter, Rolf & Rösing, Helmut (Hrsg.), *Musikpsychologie. Ein Handbuch*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 208-220.

Нетеса С. О.

здобувач вищої освіти 013 Початкова освіта,
Криворізький державний педагогічний університет

Лисогор Л. П.

к.б.н., доцент кафедри початкової освіти,
Криворізький державний педагогічний університет

ЦИФРОВІ ІНТЕРАКТИВНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ПРИЙМАТИ РІШЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У сучасних умовах, особливо з впровадженням Нової української школи, стало важливим розвивати вміння приймати рішення для учнів молодшого шкільного віку. Ця навичка перемістилася з дев'ятого місця на друге місце в пріоритетах навчання. У Державному стандарті початкової освіти зазначається: «Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами» [2, с. 3].

Розвиток здатності приймати рішення є не тільки важливою частиною освіти, а й цінною якістю лідерства. Ця навичка сприяє об'єктивному мисленню, умінню враховувати різні варіанти та приймати зважені рішення. Здатність аналізувати інформацію, враховувати ризики та різні точки зору стає ключовою у сучасному навчальному процесі.

У відповідь на впровадження інноваційних технологій, акцент з перекладу знань на здатність самотійно вчитися та аналізувати інформацію стає дедалі важливішим. Використання цифрових інтерактивних завдань на уроках може бути важливим інструментом для розвитку навичок приймати рішення у молодших школярів.

Дослідження наукової літератури підтверджує, що розвиток вміння приймати рішення у дітей різного віку є актуальною темою як у педагогіці, так і в психології. Ця проблема привертала увагу численних вчених, включаючи Л. Виготського, Е. Декея, В. Зінченка, Д. Канемана, Г. Саймона, А. Тверські, О. Тихомирові та багатьох інших. Дослідження в цій області також охоплюють сферу когнітивного розвитку, економіки, управління та освітніх практик. Розгляд сучасних стратегій прийняття рішень, зокрема в освіті, підкреслює важливість цього аспекту. Використання цифрових інтерактивних завдань в навчальному процесі сприяє розвитку вміння приймати рішення у молодших школярів.

Уміння приймати рішення та критичне мислення є навичками, які відносяться до складу «soft skills» («м'які навички»). Гнучкі (або м'які) навички, як перекладається з англійської термін «soft skills» – це особливості особистості або певні якості характеру кожного з нас. Вони відображають те, ким ми є, наприклад, наші погляди, звички і те, як ми взаємодіємо з іншими людьми [5].

У працях зарубіжних дослідників, зокрема К. Й. Перез Мейа, Е. Р. Пурцелл, Ж.В. Реєс Бернардо та ін. «м'які навички» («soft skills») – це, з одного боку, загальні (неакадемічні) навички, а з іншого – найважливіші навички на сучасному світовому ринку праці, особливо в умовах швидкого технологічного розвитку.

Дослідники пропонують такі типи «м'яких навичок»:

- комунікативні вміння,
- критичне мислення,
- уміння приймати рішення,
- уміння роботи в команді,
- навчання протягом усього життя,
- навички управління інформацією,
- підприємницькі, етичні та професійні навички,
- навички лідерства.

Цифрові інтерактивні завдання – це завдання, які використовують сучасні технології та цифрові засоби для активної взаємодії учнів під час вивчення певного предмета або теми. Вони сприяють залученню учнів до активного навчання, розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем [1, с. 97].

Уміння приймати рішення – це психологічний та когнітивний процес, що включає аналіз і оцінку доступних альтернатив з метою вибору найбільш відповідного варіанту в даних обставинах. Ця навичка базується на здатності об'єктивно аналізувати інформацію, розглядати різні можливості та передбачити наслідки рішень [3, с. 47-48].

Класифікація умінь приймати рішення:

1. Раціональність: засновані на аналізі фактів, даних та логіці рішення.
2. Інтуїція: вибір рішення, використовуючи внутрішній «внутрішній голос» та досвід.
3. Соціальна компетентність: здатність враховувати інтереси та точки зору інших людей при прийнятті рішення [4, с. 75-76].

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити такі висновки: розвиток умінь приймати рішення є ключовим аспектом освіти. Використання цифрових інтерактивних завдань у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє формуванню цих навичок у молодших школярів, стимулюючи їх активну участь у навчальному процесі та розвиток критичного мислення.

Список літератури

1. Бігич О. El día de muertos: інтерактивні завдання блогу profedelee. Humanities science current issues. 2019. Т. 1, № 23. С. 95–99. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/23.166120>
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/OYdHMwh>
3. Субурай О. Мислення повільне та швидке. Країна знань. 2017. № 4/5 (124). С. 47–48.
4. Ačkovska-Leškovska E. Book review: "Thinking, fast and slow" by Daniel Kahneman. Psychology: science and practice. 2015. Т. 01.2. С. 73–78. URL: <https://doi.org/10.37509/psyscip151.2073a1>
5. Soft Skills: 10 навичок, які допоможуть вам роботі. URL: <https://sparkmedia.com.ua/soft-skills-navychky/>

УДК 37.013.159

Тацька М. В.

здобувач вищої освіти 013 Початкова освіта,
Криворізький державний педагогічний університет

Лисогор Л. П.

к.б.н., доцент кафедри початкової освіти,
Криворізький державний педагогічний університет

СИСТЕМНЕ МИСЛЕННЯ: ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постійні зміни, що відбуваються з розвитком науки, техніки та технологій є рушійною силою розвитку особистості, яка повинна відповідати запитам суспільства й бути конкурентоспроможною на ринку праці. Людина, як суб'єкт суспільних відносин, змінюється, удосконалюючи мисленнєві процеси (мислячи системно, здатна швидко аналізувати великі обсяги інформації для виділення і структурування найсуттєвішого в ній). Означене забезпечує мінімізацію витрат ресурсів особистості для вирішення поставлених завдань. Одним із пріоритетних завдань, що постає перед учнем під час виконання освітніх завдань різних типів є розкриття нестандартних й ефективних підходів до його вирішення.

Сучасний освітній простір орієнтований на формування в учнів критичного та системного мислення, як одних із визначальних навичок 21 століття. Під системним мисленням розуміють погляд на наявну проблему або ситуацію, з урахуванням минулого, майбутнього, поточних та перспективних завдань. Особистість зі сформованим системним здатна поглянути «всередину» проблеми, а не лише встановити її зовнішню сторону [4]. Системне мислення тісно пов'язане із критичним мисленням, що передбачає здатність аналізувати та оцінювати інформацію на предмет її достовірності та актуальності. Означені мисленнєві процеси забезпечують можливість реалізовувати освітню траєкторію учня з метою досягнення ним успіху.

Чимало науковців з різних галузей науки вивчали системне мислення, серед них Б. Річмонд, Дж. Дьюї, М. Ліпман, П. Сенге, Л. фон Берталанфі, Е. Глейсер, Р. Енніс. На сьогодні існують різноманітні підходи до означення поняття «системне мислення». Американський дослідник Баррі Річмонд у своїй роботі «System Dynamics/Systems Thinking: Let's Just Get On With It» під системним мисленням розуміє «мистецтво та науку формулювати достовірні висновки» [1, с. 9].

Людвіг фон Берталанфі, австралійський природодослідник, у праці «General System Theory» [2] розглядає системне мислення, як здатність поглянути на проблему, враховуючи підходи різних наук, тобто виділяючи міжгалузеві (міжпредметні) зв'язки. Більш широкий контекст визначення поняття «системне мислення» розкрито Метью Ліпманом у науковому доробку «What may be critical thinking». Науковець зазначає, що системне мислення – «вміле, відповідальне мислення, що ґрунтується на критеріях й здатне до самокорекції та чутливе до контексту» [3].

Формування в учнів початкових класів системного мислення передбачає формування таких умінь, як встановлення причинно-наслідкових зв'язків, інтерпретація фактів, добір переконливих аргументів та їхнє критичне оцінювання, формулювання припущень та суджень тощо. Тому на етапі планування уроку вчителю доцільно обрати найбільш ефективні методи та технології навчання, які будуть відповідати віковим та індивідуальним можливостям і потребам учнів класу. Серед найбільш популярних є: Мозковий штурм, Асоціативний куш, таблиця «Знаємо – Хочемо знати – Дізналися», Fishbone, діаграма Вена, робота з фактами тощо.

Пропонуємо детальніше ознайомитися з широковживаним методом формування системного мислення – «Знаємо – Хочемо знати – Дізналися». Вчителі активно використовують означений метод. Сутність його полягає у тому, що вчитель поетапно разом з учнями заповнює таблицю, ставлячи навідні проблемні запитання. У першу колонку «Знаємо» занотують відомості з теми, що вивчається. У другій колонці «Хочемо знати» – питання, які найбільше цікавлять, тобто ті, що можна додатково дослідити. Остання колонка «Дізналися» заповнюється в кінці уроку та повинна містити короткі тези про вивчене на уроці. Головною метою методу є формування навичок графічної організації, вміння логічно структурувати інформацію, аналізувати, ставити питання, формулювати висновки.

Приклад заповнення таблиці «Знаємо – Хочемо знати – Дізналися» на уроці з теми «Вода. Властивості води-рідини» у 2 класі

Знаємо	Хочемо знати	Дізналися
Що таке вода?	Якою є вода?	Вода – прозора рідина, що не має запаху, смаку, здатна приймати будь-яку форму.

Системне мислення є важливою складовою розумової діяльності людини, в основі якої покладено здатність аналізувати, глибинно розуміти та сприймати зв'язки між різними поняттями, явищами, фактами тощо. Системність мислення, в першу чергу передбачає можливість розглянути (проаналізувати) об'єкт, встановити причинно-наслідкові зв'язки, спрогнозувати результати з урахуванням можливих змін. Реалізація принципів Концепції нової української школи передбачає те, що в сучасного учня буде сформоване уміння бачити навколишню дійсність в єдності, тобто кожна його складова розглядається у взаємозв'язку з іншими складовими глобальної системи. Перспективним напрямом діяльності вчителя є усвідомлення учнями будь-якого об'єкта як елемента складної системи; формування уміння встановлювати зв'язки та усебічно розв'язувати освітні задачі. І, як результат, сучасний учень може самостійно планувати навчальну діяльність (пропонувати план реалізації дослідницької / проектної діяльності) ефективно, мінімізуючи витрати власного ресурсу.

Список літератури

1. Barry Richmond. System Dynamics/Systems Thinking: Let's Just Get On With It, 1994
2. Ludwig von Bertalanffy. General System Theory. New York: George Braziller, 1968.
3. Matthew Lipman. Critical thinking - what can it be? Educational Leadership, 46(1), 1988. P. 38-43
4. Системне мислення. Психологіс: енциклопедія практичної психології URL: http://psychologis.com.ua/sistemnoe_myshlenie.htm

УДК 373.2/.3.091.2.014.3-048.34]:37.012-026.9(06)

Рябошапка О. В.

к.пед.н., доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Прокопчук І. І.

студентка 602аз групи
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРОБЛЕМА ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НУШ

Реформування української освіти визначає майбутнє усієї держави, оскільки стосується формування та розвитку особистості зростаючого покоління, яке

покликане творити українську державність, її соціально-економічну, політичну, культурну, наукову та інші сфери. Сучасна освіта спрямована на формування нового покоління громадян відповідно до запитів суспільства та ринку праці, здатного критично та креативно мислити, не зупинятися на досягнутому. Свідомо йти до своєї мети та постійно удосконалюватися.

Чимало значення Законом України «Про освіту», Концепцією «Нова українська школа» надається освітньому середовищу, в яке вкладається не лише поняття фізичного простору, але й осередку розвитку дитячої особистості.

Так, сьогодні освітнє середовище є незмінною складовою якісної освіти. Рекомендації щодо його створення, обладнання, оптимізації осучаснення тощо, надаються нормативно-правовою базою Міністерства освіти і науки України. Таким чином, на освітнє середовище покладається ряд завдань: забезпечувати оздоровчу функцію освіти, сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя, гармонізації та гуманізації відносин між учнями й педагогами, оптимізації взаємовпливів у системі «учитель – учень – освітнє середовище». Отже, з'являється необхідність оптимального створення сучасного освітнього середовища Нової української школи, його ергономіки, яке б не було зосереджене у його фізичному прояві, але й сприяло б реалізації провідного принципу сучасної початкової освіти – дитиноцентризму.

Проблема оптимізації сучасного освітнього середовища підсилюється і тим, що перехід молодших школярів до навчання в школі, зміна соціальної ролі, режиму дня обумовлює їх психофізіологічні зміни, які є провісниками «кризи семи років», що покладає чималу відповідальність на вчителя початкової школи як суб'єкта освітнього процесу.

Особливості створення сучасного освітнього середовища Нової української школи, її особливості та реформування досліджували: О. Буров, А. Василюк, Н. Лавриченко, О. Матвієнко, О. Овчарук, А. Цимбалару та ін., чим підтвердили необхідність створення безпечного та розвивального сучасного освітнього простору.

Проблему формування та оптимізації освітнього процесу крізь призму здійснення ергономічного підходу вивчали В. Вовкотруб, В. Наумчик та інші; шляхи ергономічного удосконалення предметів та засобів – В. Воловиченко; ергономічний підхід у практичній діяльності закладу загальної середньої освіти досліджувала О. Качалова; особливості проектування складових освітнього середовища розглядала О. Кріуліна; перегляд та реалізація вимог до фізичного шкільного освітнього простору досліджували М. Антропова та Б. Сладкевич; досліджували теоретико-методичні засади організації та управління освітнім процесом з погляду педагогічної ергономіки М. Алішев, Є. Вороніна, Г. Георгієв, С. Скидан; ергономічні та педагогіко-ергономічні умови організації освітнього середовища як оптимальні фактори діяльності, що впливають на якість праці та здоров'я вчителів і учнів вивчали К. Рябова, Д. Баєтова, В. Воловиченко, Є. Вороніна.

Проблема не лишилася поза увагою і зарубіжних дослідників (Г. І. Беннетт, Д. Б. Хармон, Л. В. Вейнштейн, М. Росс, Д. Норбек, Дж. Менелл, С. Т. Ларсон, К. Е. Лейн, М. Д. Річардсон, Е. де Роз'єр), які впроваджували ергономічний підхід у діяльність закладів загальної середньої та вищої освіти.

Ключовими якостями сучасного освітнього простору є: цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального

сприйняття; багатofункціональність, гнучкість та мобільність; вікова відповідність; персоналізованість, наявність особистого простору; свобода, відкритість сприйняття, креативність; практичність та ергономічність; гармонійність та збалансованість; соціалізація та співпраця [3].

Отже, проблема оптимізації сучасного освітнього середовища є досить актуальною сьогодні. Окрім того, акценту додають сучасні процеси, які відбуваються в Україні: повномасштабне вторгнення РФ та, як наслідок, входження України до Європейського Союзу, що вимагає створення не лише сучасного освітнього середовища, але, у першу чергу, безпечного.

Список літератури

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення: 15.08.2023).

2. Концепція «Нова українська школа» / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.08.2023).

3. Новий освітній простір: мотивуючий простір: інформаційний посібник. URL: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/418/NOP_Energoeffekti_vnist.pdf (дата звернення: 15.08.2023).

Шестерікова Л. О.

аспірантка Інституту професійної освіти
НАПН України

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ НА ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Нові тенденції в світовій економіці засвідчили, що сфера культури, включаючи креативні індустрії, має значний економічний потенціал, який може позитивно вплинути на розвиток міст, сприяти подоланню численних екологічних, соціальних, економічних проблем. В Україні значний потенціал для розвитку креативних індустрій, завдяки традиціям та історичним подіям міжнародного значення, динамічній культурі, є осередком національної самобутності та унікальності [2, с. 50]. Для повноцінного сучасного економічного розвитку є важливим культурний капітал (різні компетенції людини, витвори мистецтва та ін.), а також розуміння культури як ресурсу сталого розвитку [3]. Розвиток креативних індустрій та ріст рівня креативної зайнятості стали вагомими аспектами в контексті побудови спроможної економіки, здатної відповідати глобальним трендам та протистояти кризовим явищам [4, с. 48].

Дослідженням креативного підприємництва в культурній сфері займалися такі вчені, як А. Букацелі, О. Ткачук, І. Турський, А. Холодницька, Н. Чечетова, Т. Чечетова-Терашвілі та ін. За кордоном значна увага приділяється проблемам розвитку креативних індустрій, а саме окреслена роль культури і творчості для економіки, активно аналізується динаміка культурного простору, залежність

економіки від творчих професій, механізми фінансування та ін. (M. C. Suciū, J. Howkins, P. Ryan, Dīvāne Dārta, T. Flew, J. Hartley, K. Steinbergs та ін.). Узагальнення цих праць дало нам змогу з'ясувати, що креативні індустрії займають важливе місце у підготовці майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності [5].

Значним недоліком професійної підготовки майбутніх художників-виконавців в Україні можна назвати низьку мотивацію до вияву підприємницької ініціативи та недостатній рівень формування готовності до підприємницької діяльності, закладені самим змістом професійної освіти, а також низький рівень забезпечення розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців шляхом вдосконалення змісту освітніх програм, програмних результатів, освітніх компонентів [1, с.113]. Для розвитку підприємницької компетентності необхідно забезпечити майбутніх художників-виконавців не лише професійними знаннями, уміннями й навичками, але й створити у фахових коледжах певні умови, враховуючи сучасні тренди та трансформації.

На шляху трансформацій креативних індустрій відповідно до цифрового середовища є потреба у проведенні роботи над усуненням проблем, пов'язаних із процесами створення новітнього креативного продукту чи послуги в умовах цифрових трансформацій [4]. В Україні цифровізація освіти тісно пов'язана з комерційними підприємствами, які активно впроваджують сучасні технології у бізнес. Важливим завданням є підтримка сфери креативних індустрій в умовах цифрового суспільства. Процес підготовки майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності передбачає набуття вмінь та навичок використання цифрових технологій для досягнення комерційних цілей. Художники-виконавці беруть участь у збільшенні обсягів товарообороту креативною продукцією, що позитивно впливає на зовнішню торгівлю.

Зважаючи на особливості професійної підготовки художників-виконавців, яка більш прикладного характеру, є потреба у розвитку цифрової компетентності для підвищення рівня їх конкурентоспроможності в умовах сучасного ринку праці мистецької галузі.

Список літератури

1. Майковська В. Сутність і структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2017. № 1 (87). С. 112–117.
2. Свінцицька О.М., Ткачук В.О. Креативна економіка та креативні індустрії : навч. посібн. [Електронне видання]. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». 2020. 218 с.
3. Сирота Л. Культурна сфера та економічний розвиток сучасного міста. Економіка і суспільство. 2021. № 25. С. 3–10.
4. Федик М. В. Креативна зайнятість в умовах цифрових трансформацій. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 1. С. 48–54.
5. Шестерікова Л. Підготовка майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності у сфері креативних індустрій //Науковий редактор Радкевич Валентина Олександрівна. 2022. С. 260–262.

SECTION 2 PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 801

Корбозерова Н. М.
д. ф.н., професор,
професор кафедри романської філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ЗІСТАВЛЕННЯ МОВНИХ ЯВИЩ ЯК
СУЧАСНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ У ЛІНГВІСТИЦІ**

Лінгвістична компаративістика ХХІ ст. відрізняється наявністю декількох аспектів дослідження. У ній успішно застосовуються традиційні та продуктивні новітні методики: від порівняльно-історичного методу ХІХ століття до зіставної, ареальної, комунікативно-функціональної компаративістики тощо.

Метою зіставного мовознавства ХХІ ст. є встановлення типологічних рис у суто теоретичних та у прикладних цілях. Українські вчені провели низку досліджень, спрямованих на остаточне визначення термінологічного апарату. Їхня заслуга полягає у розмежуванні цілей, об'єкту, мети, предмету, траєкторії і запровадження результатів дослідження при застосуванні різних методів дослідження. Так, лінгвістична типологія виявляє таке поняття, як тип у різних мовах, що дає змогу їх класифікувати. Співставна типологія дозволяє лише констатувати схожості та розбіжності двох чи більше мов. Конфронтативний метод орієнтований на суто теоретичний характер дослідження. На відміну від конфронтативного методу, контрастивний переслідує практичну мету.

Сучасні мови можуть підлягати зіставленню між собою за фонологічними, лексичними, морфолого-синтаксичними, прагматичними, генетичними та іншими чинниками. Найбільшою популярністю серед вчених сьогодні користується універсальний поліпарадигмальний метод зіставлення мовних фактів, згідно якого до зіставного аналізу можуть залучатися мови, що належать до різних мовних груп і, що дуже важливе, на різних етапах їхнього розвитку. У цьому випадку можливим є виявлення схожих або не схожих фонетичних, лексичних та граматичних рис у порівнюваних мовах як, з одного боку, результат зовнішньої схожості та єдності генетичного походження, так, і з іншого боку, випадковим співпадінням внаслідок численних мовних впливів та запозичень, обумовлених різного роду історичними, науковими, культурними та іншими причинами.

Застосування парадигмального зіставного аналізу іспанської та української як представниць базової структурної одиниці, а саме індоєвропейської сім'ї мов, дає змогу дослідникам-типологам кваліфікувати ці мови як далеко споріднені. Як відомо, індоєвропейська мовна сім'я включає до свого складу романо-германські та балто-слов'янські мовні гілки, розповсюджені на території Західної та Східної Європи. Мови однієї групи є близько спорідненими між собою, тому вони здатні виявляти більше схожих між собою рис, їх можна дослідити як у генетичному плані, так і у таксоно-зіставному. Іспанська та українська як мови різних груп також можуть виявляти між собою схожі або не

схожі чинники, вони досліджуються у цьому випадку у різнорівневому поліпарадигмальному аспекті. Зазначені мови одночасно характеризуються великою кількістю схожих морфолого-синтаксичних рис на тлі численних своєрідних національних чинників фонологічного та лексичного характеру. Незважаючи на своє загальне індоєвропейське походження, іспанська та українська належать до різних мовних груп: іспанська — до романської групи, а українська — до слов'янської. Безперечним фактом у лінгвістиці є визнання того, що у романських мовах відсутня категорія відмінка і наявна категорія артикля, а у слов'янських, навпаки, відсутня категорія артикля і наявна категорія граматичного відмінка імені. Відсутність/наявність цих категорій в одній мові компенсується структурними мовними засобами в іншій мові. Тим не менше, існує варіювання структурних схожих/не схожих рис у структурі іспанської та української мов.

Зіставлення таксономічних рис та функційного навантаження мовних одиниць однієї мови з мовними одиницями іншої дозволяє виявити ступінь схожості/відмінності окремого мовного феномена, його мовного генотипу та генетичної моделі, за якою будується конкретна мова. Так, дієвідмінювання дієслів у минулому часі в українській та іспанській мовах має схожості при аналізі категорії однини, множини, персони та розбіжності при аналізі категорії роду. В обох мовах дієслова у минулому часі ізоморфно змінюються за числами та за персоною, а в українській мові аломорфно в однині відбуваються зміни також і за родом.

В українському сучасному мовознавстві вчені використовують різноманітні прийоми та методи, що сприяє глибокому дослідженню внутрішніх закономірностей мовної системи, та інтенсифікації процесу навчання. Сучасні українські лінгвісти-компаративісти розширюють об'єкт дослідження за рахунок звернення до мовленнєвого аспекту дослідження на комунікативному, прагматичному, когнітивному, лінгвокультурному та лінгвоетнічному рівні.

Використання парадигмального методу дослідження дає можливість провести багатоаспектний аналіз ізоморфних та аломорфних чинників у порівнюваних мовах як на синхронному, так і на діяхронному зрізах.

SECTION 3 ECONOMIC SCIENCES

УДК 330.332

Зельцер Є. Р.

к. е. н., доцент,

докторант кафедри економіки будівництва,

Київський національний університет будівництва і архітектури

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА
РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЖИТЛОВИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ**

Потреба у забезпеченні громадян України житлом гостро постала ще з часів отримання Україною незалежності. Існуюча на той час радянська система забезпечення громадян житлом була зламана, а нова система так і не була побудована.

Є декілька категорій громадян, які за законом мають право на безкоштовне житло від держави. Також деякі категорії громадян мають право на службові квартири, які надаються громадянам тимчасово. Проте подальша приватизація таких квартир у автоматичному режимі законодавчо не передбачена. Державні житлові програми служать допомогою у отриманні житла для решти громадян, які права на безкоштовне отримання житла не мають.

Урядом України та НБУ у 2020 – 2021 роках не були реалізовані Президентські ініціативи щодо суттєвого збільшення обсягів забезпечення житлом, у тому числі запровадження ефективних фінансових інструментів іпотеки та лізингу.

На теперішній час державні житлові програми в Україні існували та існують лише на стадії пілотних проектів. Так, за новою державною житловою програмою «Оселя в Дії, оператором якої є ПрАТ «УКРФІНЖИТЛО», загалом у 2022 – 2023 роках лише 2450 родин отримали доступну іпотеку та придбали власне житло за рахунок виданих іпотечних кредитів на суму 3418 млн. грн. [1].

За період з початку воєнних дій проблема забезпечення громадян житлом стала ще актуальнішою. Сума прямих збитків, завданих житловому фонду України внаслідок повномасштабної війни, складає \$55,9 млрд, враховуючи збитки приблизно \$1 млрд від затоплень та руйнувань житлових будинків внаслідок підриву Каховської ГЕС. За попередніми даними обласних військових адміністрацій, станом на червень 2023 року, загальна кількість зруйнованих або пошкоджених внаслідок бойових дій об'єктів житлового фонду становить близько 167,2 тис. будівель, з них 147,8 тис. – приватні будинки; 19,1 тис. – багатоквартирні, ще 0,35 тис. – гуртожитки [2].

Таким чином, про вирішення питання забезпечення громадян України житлом на теперішній час говорити явно передчасно.

Зрозуміло, що державні житлові програми в Україні потребують подальшого розвитку та реформування. Для цього у першу чергу необхідне

інституціональне забезпечення розвитку та реформування державних житлових програм в Україні, яке саме і є одним із провідних та актуальних напрямків розвитку сучасної економічної науки та практики.

Задля вирішення цього питання необхідно виконати наступні завдання [3, с. 139]:

- систематизувати термінологічний апарат, концепції, фундаментальні категорії та сутність поняття «державні житлові програми», головні способи і методи їх оцінки на державному рівні з врахуванням динамічності економічних процесів;

- проаналізувати вплив тенденцій розвитку внутрішнього і зовнішнього середовища на функціональні та організаційні особливості державних житлових програм, визначення та здійснення класифікації головних факторів впливу;

- дослідити сучасний стан та тенденції розвитку державних житлових програм, причини і склад соціально-економічних факторів, які стримують розвиток цих програм;

- встановити склад необхідного інституціонального забезпечення, що дасть змогу підвищити соціально-економічну ефективність державних житлових програм;

- розробити склад, організаційну структуру та функціональну схему взаємодії підприємств, організацій та установ, які необхідно задіяти для реалізації ефективних державних житлових програм;

- визначити основні джерела залучення фінансових ресурсів для реалізації житлових програм у залежності від їх направленості;

- сформувати концептуальні засади участі громадян України у державних житлових програмах дистанційним способом;

- створити алгоритм оцінки ефективності державних житлових програм, що враховує як соціальний, так і економічний ефект від їх впровадження.

Передумовою дослідження є результати теоретико-методологічних напрацювань і практичних розробок вітчизняних вчених в області інституційного забезпечення розвитку економіки.

Вирішення наведених завдань зробить суттєвий внесок в успішне реформування державних житлових програм в Україні в умовах відбудови країни після закінчення повномасштабної війни з росією.

Список літератури

1. <https://ukrfinzhytlo.in.ua/> .

2. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-cherhvnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/> .

3. Зельцер Є.Р. Розвиток та реформування державних житлових програм в Україні. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2022. № 50 (2). С. 137-142. URL: <http://ways.knuba.edu.ua/article/view/279151/273733>.

УДК 334.01

Прогонюк Л. Ю.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри публічного управління та
адміністрування і міжнародної економіки

Миколаївський національний аграрний університет

Прогонюк С. С.

аспірант кафедри публічного управління та
адміністрування і міжнародної економіки

Миколаївський національний аграрний університет

СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Наразі в сучасних воєнних умовах функціонування місцевого самоврядування одним із першочергових завдань є забезпечення спроможності територіальних громад. Зауважимо, що лише спроможна територіальна громада має можливість акумулювати необхідні ресурси для ефективного надання публічних послуг. З огляду на зазначене актуалізовано питання науково-практичних засад функціонування територіальних громад із визначенням критеріальних ознак досягнення ними дієздатності, суб'єктної належності, елементів функціональної дієздатності.

Війна триває, але саме вона і продемонструвала дієвість реформи децентралізації й ефективність та міцність місцевого самоврядування. Воно стало фундаментом територіальної оборони, основою організаційних заходів із забезпечення життєдіяльності громад у тяжких воєнних умовах. Питання теоретичного аспекту спроможності територіальних громад досліджувала І.М. Гринчишин, узагальнюючи наукові підходи до трактування категорій «територіальна громада» та «спроможність», та в подальшому виокремлюючи параметри спроможності територіальної громади за суб'єктною приналежністю, елементами функціональної спроможності та критеріальними ознаками досягнення спроможності [1, с. 51]. Проблематикою функціонування територіальних громад в умовах воєнного стану, що є більш актуальним наразі займалася О.Р.Західна, розкриваючи термін «спроможна громада» акцентуючи увагу на статтях доходів, що зазнали найбільших обсягів зменшення та досліджуючи причини негативної динаміки [2, с. 78]. Однак, в умовах війни питання функціонування територіальних громад набуває особливої актуальності у зв'язку зі спроможністю місцевого самоврядування, зокрема, в оперативному прийнятті необхідних для забезпечення життєдіяльності громад рішень.

Адже, головним завданням органів місцевого самоврядування є посилення спроможності територіальних громад. Абсолютно зрозуміло, що це процес передбачає підвищення здатності органів місцевого самоврядування діяти в межах закону, забезпечуючи економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці. Відповідно методиці формування спроможних територіальних громад, такою є територіальна громада сіл, селищ, міст, які в результаті добровільного об'єднання (добровільного приєднання до об'єднаної територіальної громади) здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів,

фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [3].

Місцеве самоврядування першим після Збройних Сил України зіткнулося з ворогом під час повномасштабного наступу. І навіть на тимчасово захоплених територіях і в регіонах, де тривають активні бойові дії, місцева влада продовжувала працювати до кінця. Громади під тимчасовою окупацією змогли мобілізувати продовольчі запаси та налагодити матеріально-технічне забезпечення. Усе це підтверджує успішність впровадження реформи децентралізації, що відбулося на спроможності громад. Проте регіональна політика потребує змін відповідно до сучасних умов ведення бізнесу. Підходи до розвитку територій, які були актуальні кілька місяців тому, зараз не працюватимуть.

Станом на 21.07.2023 року з 1469 територіальних громад України, 310 входить до переліку територіальних громад, розташованих у районах проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні). Це громади з 8 областей: Дніпропетровської (7 громад), Донецької (66 громад), Запорізької (64 громади), Луганської (37 громад), Миколаївської (23 громади), Харківської (51 громада), Херсонської (49 громад) і Сумської (13 громад) областей.

Однак, не дивлячись на економічні виклики, саме війна показала, настільки дієвим та стійким є місцеве самоврядування, особливо в частині фінансів, це і забезпечення діяльності територіальної оборони і допомога ЗСУ. Спроможність української місцевої влади забезпечувати функціонування територій навіть у найзапекліші моменти збройної агресії російських сусідів отримала похвальну оцінку з боку наших міжнародних партнерів, тим самим передувало наданню нашій державі статусу кандидата в члени ЄС.

Але, попри позитивні моменти в українській реформі, є певні і недоліки та дисбаланс. Ідея централізації це є шлях наближення послуг до громадян, і він має будуватися на трьох напрямках: повноваження, ресурси та відповідальність. Перші два за вісім років змін мають свої суттєві перемоги. Адже, складно повірити, що саме вибудований механізм прямих міжбюджетних відносин для всіх органів місцевого самоврядування стане зафіксованою в документах ЄС кращою практикою. Щодо відповідальності є прогалини. Та ще одним викликом стане побудова ґрунтовної та прозорої моделі відновлення місцевого самоврядування на територіях, які довгий час перебували під окупацією. Правильно буде продовжити практику військових адміністрацій населених пунктів та розробки належного законодавчого забезпечення цього питання.

Список літератури

1. Гринчишин М.І. Спроможність територіальних громад: теоретичний дискурс. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 6. С. 51-56.

2. Західна, О.Р., Закорко, К.К. Функціонування об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, № 14. 2022. С 78-84.

3. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. No 214 Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>

SECTION 4

LEGAL SCIENCES

УДК 347.64

Заборовський В. В.

професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету

Заборовська С. В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 013 «Початкова освіта»
Ужгородського національного університету

ІНСТИТУТ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В ПЕРІОД ПЕРЕБУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПІД ВЛАДОЮ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Предметом нашої наукової розвідки вже були питання щодо сутності опіки і піклування та інших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [1;2]. Досліджували ми й питання щодо історичних витоків інституту опіки дітей [3]. Так, одним із етапів становлення та розвитку інституту опіки дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є період перебування українських земель під владою російської імперії. Як слушно зазначають науковці, одним із етапів становлення та розвитку даного інституту є дореволюційний, який включає в себе період звичаєвого права; Литовсько-Польський період та період російської імперії [4, с. 49].

Однією із найбільш фундаментальних праць, яка розкриває особливості функціонування інституту опіки в даний період є дисертаційне дослідження О.В. Кравченко, яка виділяє наступні етапи організації діяльності закладів суспільної опіки дітей на українських землях з кінця XVIII ст. до початку XX ст., а саме:

I етап (початок 1780-х – кінець 1820-х рр.) – розпочинається процес формування системи державної опіки над дітьми. Основними типами закладів опіки на українських землях тоді були виховні будинки та сирітські будинки (сиротинці);

II етап (початок 1830-х рр. – кінець 1850-х рр.) – активізуються урядові ініціативи щодо регулювання процесу відкриття добродійних установ та закладів опіки над дітьми (наприклад, розробляється Положення про дитячі притулки);

III етап (початок 1860-х – кінець 1880-х рр.) – реформування державної політики щодо опіки над дітьми, внаслідок чого сирітські заклади передаються під управління міського самоврядування. Також створюються товариства виправних притулків та спеціальні притулки для морального виправлення малолітніх злочинців, а також сиротинці при православних монастирях та братствах;

IV етап (1890-і–1913-й рр.) – на українських землях починають створюватись організації захисту дітей від жорсткого поводження, дитячі ясла в сільській місцевості, товариства фізичного виховання, а також товариства патронату й заступництва для колишніх правопорушників задля пошуку місць праці та навчання.

V етап – (1914–1917 рр.) – набувають поширення нові форми і методи допомоги й опіки над неповнолітніми, зокрема охорона материнства й дитинства з метою зменшення дитячої смертності. Зароджується ідея щодо обов'язкової державної

опіки над дітьми, виходячи з того, що без втручання держави у справу допомоги осиротілим та знедоленим дітям, не обійтись [5, с. 455-457].

Досліджуючи зазначений період І.С. Голубочка доходить висновку про наявність на той час розгалуженої мережі сирітських будинків та притулків, які могли суттєво відрізнятися за рівнем матеріального забезпечення, обсягом освіта та формами виховання, виходячи з того, що вони могли мати різних фундаторів. Найбільше уваги, за її твердженням, приділялося трудовому (формування навичок сільськогосподарської, ремісничої та іншої праці) та морально-етичному (засвоєння відповідних правил поведінки) вихованню, і такі заклади здійснювали, в більшості випадків, і патронат щодо колишніх їх вихованців [6, с. 9].

Досліджуючи стан суспільної опіки дітей на початку ХХ ст. С. Лупаренко, звертає увагу на досить широку мережу соціальних дитячих закладів (виховні будинки, сирітські притулки, виховно-виправні притулки, дитячі осередки, притулки для дітей, матері яких потребували допомоги внаслідок військових дій, ясла-притулка на період збирання врожаю в селах, дитячі осередки тощо), а соціальна робота з такими дітьми фактично була спрямована на боротьбу з дитячою безпритульністю і такі заходи не могли розв'язати проблему з дітьми-сиротами, враховуючи їх надзвичайну кількість [7, с. 55].

Після розпаду російської імперії у 1917 році радянською владою було проголошено усіх дітей державними, а всі діти з багатодітних та незаможних родин віддавались на виховання та навчання в школи-інтернати, і лише на вихідні дні ці діти могли потрапити додому, до батьків. Науковці слушно зазначали, що це був масовий геноцид відносно родинних цінностей та традицій, родинного кола, які не може замінити ніхто в світі.

На жаль, Перша світова війна також сприяла збільшенню кількості дітей-сиріт та погіршенню їх становища. В цей період часу держава мала пріоритет щодо виховання дітей, тоді як сім'я (родина) відсувались на другий план, внаслідок чого відбулася монополізація державою функції виховання дітей та повна ізоляцію дитячих будинків від громадянського життя.

Список літератури

1. Сімейне право України: підручник / С.Б. Булеца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. К.: Знання, 2015. 375 с.
2. Гечка К.В., Заборовський В.В. Міжнародне усиновлення дітей: проблемні аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 1. С. 71-74.
3. Заборовський В.В. Історичні витoki інституту опіки дітей, позбавлених батьківського піклування до часів проголошення незалежності Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4.
4. Дзюба І.В., Зеленіна М.В. Опіка та піклування в цивільному праві України: проблемні питання призначення опікунів та піклувальників. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 48-52.
5. Кравченко О. В. Опіка над дітьми на українських землях у складі Російської імперії наприкінці ХVІІІ – на початку ХХ ст.: дис. ... докт. іст. наук : спец. 07.00.01. Харків, 2019. 690 с.
6. Голубочка І. С. Проблема соціального розвитку дітей-сиріт в історії вітчизняної педагогіки (друга половина ХІХ - початок ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2013. 20 с.
7. Лупаренко С. Опіка дітей як напрям їх соціокультурного забезпечення в Україні (початок ХХ ст.). *Освітологічний дискурс*. 2010. № 1,2. С.47-59.

SECTION 5 PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.9

Льїна Ю. Ю.

канд. біол. наук, доцент,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національний університет цивільного захисту України

ВПЕВНЕНІСТЬ РЯТУВАЛЬНИКА ЯК ГЕТЕРОХРОННА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

В усьому світі професія рятувальника вважається однією з найнебезпечніших. Складні умови виконання професійних обов'язків вимагають від фахівців даного напрямку постійного фізичного, нервово-психічного, емоційного навантаження, що викликане високим ступенем особистого ризику, відповідальністю за життя людей, матеріальних цінностей, необхідністю прийняття рішення в обмежені часові терміни. Всі обставини, які супроводжують професійну діяльність можуть призводити до розвитку втоми, перевтомлення, виникнення негативних функціональних станів, а це, в свою чергу, впливатиме на ефективність діяльності фахівців.

Ефективність діяльності обумовлена як індивідуальними особливостями, так і професійно важливими якостями, знаннями, вміннями та навичками, які формуються протягом навчання та опанування фахом.

Задля якісного виконання службових обов'язків рятувальнику необхідно мати певний комплекс професійно-важливих якостей – індивідуально-динамічних та особистісних. Протягом професіоналізації формується тип особистості з такими характеристиками, як стресостійкість, здатність до ризику, висока мотивація досягнення, впевненість у собі та тих діях, які виконуються при ліквідації надзвичайних ситуацій [1].

На сьогодні обґрунтована науковцями динамічна характеристика впевненості у собі як гетерохронної якості суб'єктності. Вона являє собою певну структуру самоуявлень, суджень та оціночних відношень (критичності, соціальної сміливості, ініціативності та ін.), які проявляються у здатності демонструвати впевнену поведінку.

Впевненість фахівця – рятувальника розглядається як фактор включеності у професію. Структура її компонентів пов'язана з комплексними показниками особистісного розвитку, здатності до свідомої саморегуляції. Впевненість у собі (у широкому сенсі) тлумачиться як сприйняття себе, своїх можливостей і рівня професіоналізму [2].

У психології це поняття з'являється у 40-х роках ХХ ст. На сьогодні ця тема розробляється у межах різних підходів: поведінкового, емоційного та особистісного. Перший, його ще називають ситуативний, ґрунтується на аналізі способів поведінки суб'єкта на етапах досягнення мети, реалізації та оцінки результату [3]. Другий підхід трактує цей феномен як такий, що формується під впливом емоцій (Сальтер А., Вольпе Дж.). Найбільш популярним напрямком є особистісний підхід. Прихильники його факторами формування впевненості стали виділяти самооцінку, установки та зворотний зв'язок від значущих людей, позитивний досвід, оцінку

своїх можливостей. Механізм становлення невпевненості може бути наступним: низька самооцінка та негативний зворотний зв'язок перешкоджає впевненій поведінці індивіда, внаслідок чого розвивається невпевненість особистості, що обмежує активність [цит. за 4].

Поділ на особистісну та ситуативну впевненість з'явився у 50-х роках ХХ ст. Перша пов'язана з тривожністю та мотивацією досягнення, друга формується завдяки узагальненому досвіду, отриманому у конкретній ситуації.

Метою нашого дослідження стало вивчення рівнів сформованості особистісної та розвитку ситуативної впевненості рятувальників на різних етапах професійного становлення. При цьому акцент було зроблено на вивченні поведінкового компоненту, який є сполучною ланкою між особистісним, когнітивним та емоційним. Ми врахували той факт, що сформованість цього компонента сприяє розробці технік впевненої поведінки.

Після підібраних методик та проведеного емпіричного дослідження з подальшою кількісною та якісною обробкою даних нами з'ясовано, що поведінковий компонент впевненості виявляється в особливостях поведінки рятувальників (зі стажем понад 5 років) здебільшого з середнім (тенденція до високого) ступенем ситуативної впевненості, що проявляється на етапі реалізації дії.

Впевнена людина у своїй поведінці виявляє більше ініціативності, має та демонструє навички впевненої поведінки.

На підставі отриманих даних ми вважаємо за необхідне розробити та провести комплекс завдань для майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій, спрямованих на формування ситуативної впевненості. Тренінгові вправи розроблені для курсантів вишів зі спеціальними умовами навчання та фахівців – рятувальників первинних етапів професіоналізації.

Список літератури

1. Миронець С.М., Тимченко О.В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайних ситуацій: Монографія. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2008. 249 с.
2. <https://www.google.com/search>.
3. Лазарус Р. Психология стресса и копинга. Калифорнийский университет Беркли, 1966.
4. Дерев'янченко О.Б., Оверчук В.А. Впевненості у собі: теоретичний аспект проблеми. С. 168-171// режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads. 8802-Текст статті-17672-1-10-20200821.pdf8802-Текст статті-17672-1-10-20200821.

УДК 159.923 (043.3)

Рибко А. П.

аспірант кафедри диференціальної і спеціальної психології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Компетентнісний підхід в управлінській діяльності – це ключова стратегія сучасних організацій, яка спрямована на розвиток професійно важливих навичок та особистісних якостей працівників. Організації, що впроваджують компетентнісний

підхід, активно розвивають своїх співробітників та мотивують їх навчання та здобуття нових професійних навичок. Компетентнісний підхід сприяє підвищенню ефективності внутрішнього розподілу обов'язків, оскільки кожен працівник може вносити максимальний вклад у відповідності до своїх компетентностей. Завдяки компетентному підходу управлінці можуть об'єктивніше оцінювати ефективність діяльності працівників, зосереджуючись на досягнутих результатах. Впровадження компетентнісного підходу може допомогти керівникам залучити та зберегти талановитих співробітників, які у свою чергу відчувають можливість особистісного зростання та розвитку.

Проблема компетентнісного підходу в управлінській діяльності привернула увагу багатьох вчених, які використовували психологічні методи дослідження, такі як експерименти, анкетування, інтерв'ю, аналіз взаємозв'язків та вивчення впливу різних факторів на поведінку та ефективність управлінців (R. Boyatzis, W. Cascio, A. Dubrin, D. McClelland, D. Newstrom, J. Wagner і J. Hollenbeck та ін.) [1; 2; 3; 4-6; 7; 8].

J. Wagner і J. Hollenbeck визначають управлінські компетенції як сукупність навиків, мотивів, знань та ставлень, які необхідні для успішного управління людьми. Розвинені управлінські компетенції сприяють кращому лідерству та сприяють успіху бізнесу [8].

D. McClelland вивчав мотиваційні фактори, які впливають на поведінку управлінців та розробив концепцію мотивації досягнення. Його дослідження допомогли виокремити ключові компетентності та мотиви досягнення успіху в управлінській діяльності [4-6].

R. Boyatzis досліджував розвиток компетентностей та їх вплив на професійну діяльність. Його дослідження стосувались ідентифікації ключових компетентностей, необхідних для успішної роботи в різних сферах [1].

Професійна компетентність управлінця, на думку W. Cascio, є важливою складовою успішної самореалізації, оскільки вона дозволяє реалізовувати особистісний потенціал; допомагає управлінцю визначити свої «сильні» та «слабкі» сторони, що сприяє зростанню його як професіонала так в його особистісних якостей [2].

A. Dubrin стверджує, що успішний управлінець повинен постійно вдосконалювати свої знання та вміння, оскільки сучасний бізнес швидко змінюється, і важливо бути завжди готовим до його нових викликів [3].

Професійна компетентність допомагає управлінцю ефективно взаємодіяти зі своєю командою, впливати на співробітників та створювати мотивуюче робоче оточення. Через професійну компетентність управлінець може відчувати впевненість у своїх діях та прийняти відповідальність за результати своєї роботи. Професійна компетентність допомагає управлінцю позитивно впливати на організаційну культуру, створюючи приклад для інших співробітників [7].

Висновки. Компетентнісний підхід в управлінні дозволяє організаціям стати більш гнучкими, конкурентоспроможними та сприяти як особистому, так і колективному зростанню фахівців.

Професійна компетентність стає необхідним фундаментом досягнення успіху управлінця, забезпечує його самореалізацію, розвиток та високі досягнення у професійній сфері. Компетентний управлінець впроваджує нові ідеї та ініціативи, оскільки його знання та досвід допомагають впізнавати можливі ризики та

переваги. Здатність швидко адаптуватися до нових викликів і змін у бізнес-середовищі є результатом професійної компетентності, що сприяє стійкому кар'єрному зростанню.

Список літератури

1. Boyatzis R.E., Stubbs E. & Taylor S.N. Competency development through an integrated MBA program, a longitudinal examination. *Academy of Management Learning and Education Journal*, 2002. Vol. 1 (1), P. 150-162.
2. Cascio W.F. *Applied Psychology in Personnel Management*. New Jersey: Prentice Hall International, Inc. 1991. 542 p.
3. Dubrin A.J. *Effective Business Psychology*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs. 1990. 434 p.
4. McClelland D.C. Testing for competence rather than for "intelligence". *American Psychologist*. Vol. 28 (1). 1973. P. 1-14.
5. McClelland D.C. Identifying Competencies with Behavioral Event Interviews. *Psychological Science*, Vol. 9(5), 1998. P. 331-340.
6. McClelland D., Atkinson J., Clark R., Lowell E. *The Achievement Motive*. N.Y., 1953. 375 p.
7. Newstrom D.V., Davis K. *Organizational Behavior. Human Behavior at Work*. University of Minnesota, Duluth. Arizona State University. 1992. 447 p.
8. Wagner J.A., Hollenbeck J.R. *Management of Organizational Behavior*. New Jersey: Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs. 1992. 792 p.

УДК 159.923 (043.3)

Теліпко Н. О.

аспірант кафедри диференціальної і спеціальної психології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

НЕЙРОБІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТУЇТИВНОГО ПІЗНАННЯ

Феномен інтуїції викликає інтерес у вчених різних наукових напрямів. Вчені вивчають зв'язки між суб'єктивною та об'єктивною істиною, почуттям та фактом, інтуїцією та логікою, свідомим та несвідомим, інтуїцією та реальністю.

Нейробіологічні аспекти у вивченні сприйняття, пізнання взагалі і проблем когнітивного оволодіння реальним світом та інтуїтивного пізнання зокрема, досліджують нейробіологи. Вчені стверджують, що в інтуїції немає нічого містичного та інтуїція є проявом несвідомого, яке з'явилося у людини на ранній стадії розвитку мозку (D. Ariely, A. Damasio, Д. Іглмен, M. Lieberman, R. Sapolsky та ін.) [2; 3; 1; 4; 5].

Дослідження А. Damasio зв'язку між мозком і свідомістю показали, що емоційність відіграє важливу роль у пізнавальній діяльності та прийнятті рішень. У своїй монографії «Помилка Декарта: емоції, розум і людський мозок» [2] вчений висловив припущення, що люди еволюціонували для того щоб використовувати сигнали тіла (тонус м'язів, частота скорочень серця, активність ендокринної системи) для швидкого прийняття рішень для орієнтування в навколишньому світі та серед інших людей. Ці тілесні прояви, на його думку, перетворюють несвідомі

емоції у відчуті інстинкти, і така еволюційна стратегія забезпечує прийняття швидких рішень, з мінімальним обмірковуванням, які необхідні для оптимального виживання. Дослідник продовжує свої припущення і каже, що у сучасному світі такі інстинкти можуть поєднуватися з раціональним мисленням для оптимізації прийняття рішень. Далі він стверджує, що інтуїтивні почуття виникають в результаті обробки безлічі інформаційних каналів і є дорожньою картою, яка поєднує наші почуття з фізичними відчуттями та навколишнім середовищем. В наш час і для всіх людей, на його думку, є важливим розвиток самоцентрування, самосвідомості та інтуїції для подолання дихотомії думок та почуттів, а саме врівноваження розуму емоціями [2].

R. Sapolsky підкреслює, що всупереч твердженням деяких економістів, люди мислять нераціонально, коли роблять оптимальний вибір. В економічних іграх люди виявляються щедрішими, ніж передбачає логіка, підкоряючись емоційному пориву. Можна сказати, що у ті хвилини, коли люди приймають рішення, часом найважливіші у їх житті, вони не є тими раціональними, незалежними мислителями, оскільки емоційність істотно впливає на прийняття рішень [5].

Досліджуючи проблеми нейропластичності, Д. Іглмен, американський нейробіолог, вирішує питання пластичності та «затвердіння» мозку, а саме як мозок адаптується до нових викликів. Вчений стверджує, що мозок як жива мережа є дивовижним явищем у біології, і підкреслює, що мозок шукає інформацію та намагається постійно змінювати свої нейронні мережі, щоб максимізувати отримання даних із навколишнього світу. На його думку, мозок із цією метою будує внутрішню модель зовнішнього світу на основі прогнозування і якщо все відбувається очікувано, він заощаджує енергію. Дослідник називає мозок прогностичною машиною, яка обумовлює стратегію постійного самореконфігурування, для чого мозок виконує моделювання стану навколишнього світу та переформатовується для кращого його прогнозування, щоб бути максимально чутливим до несподіваних обставин [1].

Висновок. З наведених нейробіологами міркувань та припущень можна підсумувати, що в процесі еволюції за допомогою природного відбору протягом тривалого проміжку часу відбувається вибраковування якостей живих істот, що не відповідають доквіллю та збереження корисних властивостей, завдяки яким їм найкраще вдається пристосуватися до умов життя. Мозок як жива мережа грає найважливішу роль у процесі адаптації до нових викликів та умов невизначеності.

Що стосується імпульсивних та інтуїтивних проявів, всі вони, на думку нейробіологів, є проявами несвідомого та ірраціонального у поведінці людини. Розвиток інтуїції та самосвідомості забезпечують співпрацю емоцій та розуму, що потрібне для нормального функціонування, особливо при вирішенні складних завдань, при прийнятті відповідальних рішень в обставинах, пов'язаних з невизначеністю та з високою швидкістю змін у навколишньому середовищі.

Список літератури

1. Іглмен Д. Секрети нейропластичності. Як мозок адаптується до нових викликів / пер. з англ. А. Калинюк. Київ: Наш Формат, 2022. 304 с.
2. Ariely D. Predictably irrational: The hidden forces that shape our decisions. Harper Collins Publishers, 2008. 267 p.

3. Damasio A.R. (2000). *Descartes' error: Emotion, reason, and the human brain*. New York: Quill. 334 p.

4. Lieberman M. Reflexive and reflective judgment process. A social cognitive neuroscience approach. In *Social judgment and explicit process*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003. P. 44-67.

5. Sapolsky R.M. *Behave: The Biology of Humans at Our Best and Worst*. Penguin Press. 2017. 800 p.

УДК 159.923.07-044.352

Чернявська Т. П.

д-р психол. н., професор,

професор кафедри диференціальної і спеціальної психології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Чикур Л. Д.

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Толерантність є однією з ключових характеристик сучасної особистості, яка впливає на формування і розвиток її особистісного потенціалу. Ця якість відображає здатність і бажання індивіда сприймати, розуміти та поважати різноманітність у поглядах, культурі, етнічності, релігії та інших аспектах життя людей. Толерантність є необхідною складовою особистісного потенціалу, оскільки сприяє глибокому розумінню світу, покращує міжособистісні відносини, сприяє спільному розвитку та сприяє будівництву гармонійного суспільства.

Дослідження проблеми толерантності та міжособистісних відносин об'єднують різні підходи та методи дослідження для розуміння, як толерантність формується в людей та суспільствах (G. Allport, S. Budner, A.I. Гусев, А. Маслоу, К. Роджерс, М. Seligman, Т.М. Титаренко, V. Frankl, M. Waltzer, B. Williams та ін.) [5; 6; 1; 2; 3; 8; 4; 7; 9; 10].

Філософські та соціокультурні аспекти толерантності уточнюються у дослідженнях М. Waltzer, B. William [9; 10]. На думку М. Waltzer, толерантність є основою розвитку людських взаємин та її потрібно обговорювати відповідно до сучасних умов та обставин [9].

Психологічні особливості проблеми толерантності особистості та попередження ворожості між групами вивчав G. Allport [5].

М. Seligman розробляв концепцію психологічного благополуччя, у тому числі і елементів, пов'язаних з феноменом толерантності та позитивним міжособистісним спілкуванням [8].

Серед рис толерантної особистості можна назвати такі як: здатність до відкритого сприйняття різноманітних поглядів, сприяння створенню гармонійних відносин з оточуючими, сприяння розвитку креативного потенціалу,

Однією з важливих рис толерантної особистості є її здатність до відкритого сприйняття різноманітних поглядів. Люди, які прагнуть розуміти інших, мають здатність поглиблювати свої знання та бачити ситуацію з різних сторін. Це допомагає розвивати аналітичне та критичне мислення, що є важливими компонентами особистісного потенціалу.

Толерантність сприяє створенню гармонійних відносин з оточуючими. Особистості, які цінують і поважають різницю, можуть легше знаходити спільну мову з іншими, розробляти компроміси та вирішувати конфлікти шляхом діалогу та розуміння.

Толерантність також сприяє створенню платформи для розкриття креативного потенціалу. Відкрите сприйняття нових ідей, підходів та поглядів стимулює розвиток креативності. Особистості, які толерантні до нестандартних рішень, можуть знайти незвичайні шляхи досягнення цілей та розв'язання завдань.

Розбудова толерантності на рівні суспільства є необхідною умовою для досягнення гармонії та співіснування. Освічена та толерантна громада спроможна розвивати культуру поваги до різниці та формувати спільні цінності, які сприяють стабільності та злагоді.

Таким чином, толерантність, як складова особистісного потенціалу, є ключовим фактором для створення глибокого розуміння, взаємопідтримки та гармонійного суспільства. Толерантність впливає на формування креативності, сприяє розвитку міжособистісних відносин та сприяє позитивній взаємодії між людьми. Розвиваючи толерантність в собі та підтримуючи її на рівні суспільства, ми сприяємо побудові кращого та більш гармонійного світу для всіх.

Список літератури

1. Гусев А.І. Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01; Ун-т менеджменту освіти АПН України. Київ, 2009. 233 с.

2. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / пер. с англ. А.М. Татлыдаевой. 1999. 432 с. URL: <https://cutt.ly/aKEsnC8>

3. Роджерс К. Становление личности. Взгляд на психотерапию / пер. с англ. М.М. Исениной под ред. Е.И. Исениной. 1994. 480 с. URL: <https://cutt.ly/1KRS95y>

4. Титаренко Т.М., Лебединська І.В., Алікіна Н.В. та ін. Поняття потенціалу в історичному ракурсі / Життєві домагання особистості: монографія. К.: Педагогічна думка, 2007. С. 72-77.

5. Allport G.W. Pattern and growth in personality. New York: Holt, Rinehart & Wilson. 1961. 593 p.

6. Budner S. Intolerance for ambiguity as a personal variable. *Journal of Personality*. 1962. Vol. 30. P. 29 - 50.

7. Frankl V. Der Wille zum Sinn. 2 Aufl. Bern: Hans Huber, 1982. 308 s.

8. Seligman M. Flourish: A new understanding of happiness and well-being – and how to achieve them. London: Nicholas Brealey Publishing, 2011, 368 p.

9. Waltzer M. Thinking Politically. Essays in Political Theory New Haven: Yale University Press, 2007. 368 p.

10. Williams B. Toleration, a Political or Moral Question? // Paul Ricoeur, ed., Tolerance Between Intolerance and Intolerable. Diogenes, 1996. № 176. P. 35-52.

SECTION 6 MEDICAL SCIENCES

Bochar O. M.

Doctor of Medicine, Associate Professor of the Department of Therapy №1,
Medical Diagnostics, Hematology and Transfusiology,
Faculty of Postgraduate Education,
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

DYNAMICS OF CHANGES IN ECHOCARDIOGRAPHIC INDICATORS AND THE LEVEL OF IL-6 IN PATIENTS WITH ARTERIAL HYPERTENSION COMBINED WITH OBESITY AND NON-ALCOHOLIC FATTY LIVER DISEASE BY APPOINTMENT SARTANS (TELMISARTAN OR OLMESARTAN) IN COMPLEX THERAPY WITH STATINS

Actuality of theme. In Ukraine, cardiovascular diseases account for 62.5-63.4% of total mortality. In particular, at least 75-80% of deaths from these diseases are associated with atherosclerotic damage to blood vessels, namely, arterial hypertension, myocardial infarction, and stroke. This is especially true for countries with low- and middle-income levels.

Today it is known that immune-inflammatory processes play a significant role in the remodeling of the cardiovascular system. It was established that cytokines (interleukins-1 β , -6, -8, tumor necrosis factor α , tissue growth factor β) have the most powerful damaging effect on the myocardium. Cascade hyperactivation of the system of pro-inflammatory mediators causes oxidant stress [1]. It is based on the sudden release of a large number of free radicals, which destroy the phospholipids of cardiomyocyte membranes and lead to dysfunction of the myocardium, endothelium, and vascular smooth muscle.

Because of this, the study of immunoinflammatory mechanisms of the development and progression of vascular pathology in various diseases is particularly relevant.

Aim. To assess the dynamics of changes in echocardiographic indicators and the level of interleukin-6 in patients with arterial hypertension when prescribing telmisartan and olmesartan in combination with atorvastatin.

Material and methods. 44 patients with II-III stage of arterial hypertension, who were undergoing inpatient treatment as planned, were examined. After the initial examination, the patients were divided into two groups and assigned treatment, during the next 12 weeks they took telmisartan or olmesartan in combination with atorvastatin. Among the patients who underwent a clinical diagnostic examination, there were 22 (50%) women and 22 (50%) men, the average age was 55.6 ± 1.5 years.

The results. The therapy was effective in 17 (77.3%) patients of the 1st group and 13 (59%) patients of the 2nd group and depended on the severity of the initial examination of the patients, of which the 2nd group had more patients with the 3rd stage of hypertensive disease. Comparison of interleukin 6 indicators against the

background of the appointment of both telmisartan and olmesartan revealed a significant decrease in the level of the pro-inflammatory cytokine.

The results of the study showed that the 12-week administration of telmisartan and atorvastatin led to a significant decrease in the size of the left atrium and an increase in the ejection fraction, while in the group of patients who took olmesartan and atorvastatin – only to a probable decrease in the ejection fraction. In the dynamics, a trend towards a decrease in other Echo-CG indicators was revealed, but it was not reliable.

Thus, telmisartan and olmesartan reduce the concentration of interleukin 6 and thereby reduce pro-inflammatory reactions, which is consistent with the data of other authors [2]. Along with this, a better influence of the appointment of telmisartan on the normalization of Echo-KG parameters was noted.

Conclusions.

1. The appointment of telmisartan or olmesartan in the complex therapy of patients with arterial hypertension in combination with obesity and non-alcoholic fatty liver disease leads to a significant decrease in the level of the pro-inflammatory cytokine interleukin 6 in all groups of examined patients ($p < 0.001$).

2. The combination of telmisartan with atorvastatin in such patients also improves echocardiographic parameters. This is manifested in a significant increase in the ejection fraction and a decrease in the size of the left atrium ($p < 0.05$).

References

1. Kućmierz J, Frańk W, Młynarska E, Franczyk B, Rysz J. Molecular Interactions of Arterial Hypertension in Its Target Organs. *Int J Mol Sci.* 2021 Sep 7;22(18):9669. doi: 10.3390/ijms22189669.

2. Werida R, Khairat I, Khedr NF. Effect of atorvastatin versus rosuvastatin on inflammatory biomarkers and LV function in type 2 diabetic patients with dyslipidemia. *Biomed Pharmacother.* 2021 Mar;135:111179. doi: 10.1016/j.biopha.2020.111179.

УДК 615.91+004.891

Курділь Н. В.

к.мед.н., заступник директора ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л. І. Медведя
Міністерства охорони здоров'я України»

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА НОВИМИ ПСИХОАКТИВНИМИ РЕЧОВИНАМИ

Медична токсикологія – сфера науково-практичної діяльності, яка вивчає токсичну дію ксенобіотиків на всіх рівнях існування живої матерії, від молекулярного, органного, цілісного організму до популяційного. Сьогодні обсяг накопиченої інформації у цій сфері значно перевищує здатність людини оволодіти величезним обсягом даних та опанувувати професійну інформацію, що постійно оновлюється.

Застосування інтелектуальних інформаційних систем (ІС) у медичній токсикології є безумовно прогресивним, але доволі складним процесом. Так, суттєвою перешкодою для інтеграції ІС в практику медичної токсикології є різниця між тим, як ІС та фахівець (наприклад, лікар-токсиколог) оцінює інформацію. Так, багато сучасних ІС побудовані на принципі пошуку кількісних моделей у великих наборах даних, проте такий підхід не враховує попередні знання (тобто досвід, який токсикологи набувають протягом професійної діяльності), проте, імовірна логіка забезпечує поєднання статистичного навчання з символічним міркуванням, або поєднує можливості інформаційної системи з людською інтуїцією [1, 2].

Сьогодні швидкість появи нових психоактивних речовин на світовій наркосцені вимірюється сотнями лише протягом останніх п'яти років та випереджає здатність традиційних методів нагляду ідентифікувати та охарактеризувати кожну речовину [3].

Розглянемо можливості ІС у реалізації одного з важливих завдань медичної токсикології – спостереження за новими психоактивними речовинами (англ., *Surveillance of Novel Psychoactive Substances*). Наприклад, соціальні мережі є багатим джерелом даних про нові речовини, тому існує можливість автоматично визначити моделі вживання наркотиків, поєднуючи дані з соціальних мереж, центрів контролю отруєнь, офіційних звітів і національних опитувань. Нейронна мережа може постійно сканувати соціальні мережі на предмет згадок про нові речовини та ефекти, а онтологія може узагальнити описи та автоматично порівняти їх з ефектами відомих ліків, щоб створити гіпотези щодо класу та механізму дії нових психоактивних речовин. Наприклад, є можливість порівнювати речовини з різними назвами, але майже ідентичними токсичними ефектами, що забезпечить скорочення списку цільових речовин і спростить визначення підходів до лікування.

Сучасні ІС мають можливість поєднання токсикологічних даних з іншими потоками даних для здійснення токсикологічного нагляду (англ., *Combining Toxicologic Data with Other Streams for Toxicovigilance*). Наприклад, завдяки поєднанню кількох джерел інформації була досліджена динаміка епідемії опіоїдів в США та окремих країнах ЄС. Було з'ясовано, що споживання опіоїдів спочатку зросло, оскільки медичні працівники призначали більше опіоїдів для лікування болю. Згодом, більш виважена практика призначення препаратів в умовах зростаючого занепокоєння щодо побічних ефектів від опіоїдів зменшила обсяг опіоїдів, що відпускаються за рецептом, і відповідно зменшила смертність через опіоїди. Проте, зменшення доступності рецептурних опіоїдів спонукало наркоспоживачів до споживання героїну та інших «вуличних» опіоїдів. Згодом зусилля законодавчих та правоохоронних органів призвели до зменшення пропозиції героїну, що призвело до переходу до споживання незаконно виготовленого фентанілу та його похідних. Сьогодні федеральні агентства США визнали, що спроби зупинити поставку опіоїдів протягом останніх 20-ти років були неефективними, що спонукало до розробки іншої стратегії – лікування психічних розладів, які спонукають до споживання наркотиків.

ІС може акумулювати численні джерела інформації – соціальні медіа, офіційні повідомлення законодавчих і правоохоронних органів, економічну інформацію. Надалі ІС може шукати певні шаблони та відхилення від цих шаблонів, наприклад, обговорення в соціальних мережах нових речовин, які порівнюють із фентанілом та ін.

ІС швидко розвиваються і впливають на практичну діяльність токсикологів в багатьох напрямках. Тому сучасна професійна освіта в сфері медичної токсикології має забезпечити майбутнім токсикологам наступні базові знання: основні характерні особливості інтелектуальних інформаційних систем; методи та принципи роботи штучного інтелекту і нейронних мереж; основні компоненти експертних систем. Зазначені знання допоможуть майбутнім фахівцям визначити коло задач, які потребують для свого вирішення використання елементів штучного інтелекту, дозволять здійснювати аналіз предметної області та формулювати вимоги до інтелектуальних інформаційних систем, визначати методи вирішення задач засобами штучного інтелекту, аналізувати технічні вимоги та обрати оптимальний склад компонентів систем та методів інтелектуальної обробки інформації.

Список літератури

1. Chary M., Boyer E.D., Burns M.M. Diagnosis of Acute Poisoning Using Explainable Artificial Intelligence. Computer Science. Artificial Intelligence. 2021. URL: [arXiv:2102.01116v1](https://arxiv.org/abs/2102.01116v1). doi: 10.48550/arXiv.2102.01116.
2. Chary M.A., Manini A.F., Boyer E.W., Burns M. The Role and Promise of Artificial Intelligence in Medical Toxicology. J Med Toxicol. 2020 Oct;16(4):458-464. doi: 10.1007/s13181-020-00769-5.
3. European Drug Report 2020: Trends and Developments. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. URL: https://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2020_en.

SECTION 7 AGRICULTURAL SCIENCES

Грушко О. В.

магістрант,

Семенко Л. О.

к.с.-г.н., старший науковий співробітник,
доцент кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О. І. Душечкіна,
НУБіПУ

<https://orcid.org/0000-0002-4586-3681>

**ВИКОРИСТАННЯ ЗРОШЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗМІН КЛІМАТУ
ЗА ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО**

В Україні природно-кліматичні умови та родючі ґрунти сприяють ефективному веденню сільського господарства і отриманню високих врожаїв, однак врожайність кукурудзи з року в рік є нестабільною. Практика вирощування кукурудзи свідчить, що найменш обґрунтованим в технології вирощування культури – це незбалансоване мінеральне живлення та водного режиму.

В умовах війни аграрний сектор України забезпечує економічне зростання та ріст експортного потенціалу, пом'якшуючи негативні тенденції, що спостерігаються в інших галузях народного господарства. На перспективу передбачається подальший ріст виробництва сільськогосподарської продукції, враховуючи значну долю високо родючих ґрунтів, рівнинний рельєф, сприятливі кліматичні умови. Незважаючи на високий агресивний потенціал України, рівень його використання залишається невисоким.

Причиною цього є, в тому числі, ризики пов'язані із дефіцитом вологи. Україна, як відомо, відноситься до найменш забезпечених водними ресурсами країн Європи [1]. Біля 40% площі країни відноситься до зони Степу, яку можна вважати зоною ризикованого землеробства де обмежуючим фактором є волога. Загалом же понад 50% території країни має недостатнє волого забезпечення. Глобальні кліматичні зміни, що зачепили і Україну, та знищення Каховського водосховища лише загостило дану проблему [2, 3]. Помітно розширилась площа земель, що відносяться до сухої та дуже сухої зони. Сюди відноситься 37 % орних земель, тоді як площі з достатнім зволоженням складають лише 22,5 % ріллі [4]. Така тенденція збережеться на найближчу перспективу, що підвищує актуальність розширення додаткового зрошення земель.

Слід відмітити, що в довоєнні роки спостерігалось поступове відродження зрошувальних меліорацій. При цьому, це робилося вже на якісно новому рівні, запроваджувалися сучасні інноваційні технології та нова техніка. Зокрема, випереджаючими темпами розширюються площі із краплинним зрошенням. Так за даними [1], площа земель під краплинним зрошенням перевищила

75 тис. га, з них біля 53 % овочі та баштанні, решта – багаторічні насадження, просапні, технічні тощо, і на перспективу така тенденція збережеться.

Тому одним з пріоритетних завдань має бути дослідження впливу сучасних технологій зрошення на агроекологічний стан ґрунтів та забезпечення їх високої продуктивності. В умовах оптимізації водного живлення сільськогосподарських культур в умовах зрошення, головним фактором, що буде визначати продуктивність буде мінеральне живлення рослин. Тому важливим є дослідження особливостей формування поживного режиму ґрунтів в умовах застосування сучасних технологій зрошення та вирощування сільськогосподарських культур. Тим більш, що споживання та винос поживних елементів сільськогосподарськими культурами на зрошуваних землях помітно зростає в порівнянні з богарою. Раціональне удобрення є також важливим заходом запобігання процесам деградації ґрунтів.

Враховуючи перспективу запровадження нових інноваційних технологій зрошення, в тому числі і краплинного та значного розширення площ зрошуваних земель, для забезпечення сталого високопродуктивного виробництва на поливних землях та збереження і відтворення родючості ґрунтів, раціонального та ефективного використання добрив на найближчу перспективу важливо дослідити наступні питання:

- вивчити вплив сучасних технологій зрошення на агроекологічний стан ґрунтів, включаючи процеси трансформації органічних та мінеральних сполук, формування поживного, окисно-відновного, токсикозного та інших режимів, трансформації хімічного та мінералогічного складу ґрунту тощо ;

- дослідити процеси мінерального живлення сільськогосподарських культур в умовах зрошення, процеси міграції, акумуляції поживних елементів, особливості поглинання їх рослинами, динаміку накопичення і т. д.;

- уточнити коефіцієнти використання поживних елементів з добрив та ґрунту сільськогосподарськими культурами в умовах краплинного зрошення за сучасних систем удобрення та вирощування культур;

- розробити сучасні алгоритми управління мінеральним живленням сільськогосподарських культур та відтворення родючості ґрунтів.

Список літератури

1. Ромащенко М.І., Шатковський А.П., Рябков С.В. Краплинне зрошення овочевих культур і картоплі в умовах Степу України. Київ : видавництво «ДІА», 2012. 248 с.

2. Veremeenko S.I., Furmants O.A. (2014) Changes in the Agrochemical Properties of Dark Gray soil in the Western Ukrainian Forest-Steppe under the effect of Long-Term Agricultural Use.// Eurasian Soil Science. V. 47(5). 483–490.

3. Морозов В.В., Пічура В.І. Вплив зміни кліматичних чинників на формування меліоративного режиму зрошуваних ландшафтів Сухого Степу України // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. 2009. Вип. 19. С. 80–88

SECTION 8 TECHNICAL SCIENCES

УДК 622.74

Antsyferov O. V.

Assoc. Prof., Cand. Sc.

Dnipro University of Technology, Ukraine

Shkut A. P.

PhD students

Dnipro University of Technology, Ukraine

**INFLUENCE OF TECHNICAL AND DESIGN FEATURES
OF SCREENS ON WORK EFFICIENCY**

It is possible to use vibrating screens for the classification of finely dispersed materials, but it is an inefficient and time-consuming process. If the working surface of the grid is small, then the intensity of sieving depends on the granulometric composition of the material particles, their shape, physical and mechanical properties, layer thickness and other factors. Materials can be classified into two groups, depending on their behavior on the vibrating surface.

If the behavior of bulk material on a vibrating surface is described by hydrodynamic equations, then this is the first group of material behavior models.

The basis of this model is the behavior of a viscous Newtonian fluid and a bulk material, which acquires the properties of fluidity under the influence of vibration.

Usually, this approach is used to analyze problems related to agriculture [1, 2].

More interesting for our research is the approach used to solve mechanical engineering problems. The dynamics of the movement of the working body of the screen are studied. Academician V.M. Poturaev started a school for studying the dynamics of vibrating machines in Ukraine, and his students continued the research [3].

The working body of the screen is a box and an inertial vibrator fixed on it. Spatial oscillations of the sieving surface are provided by installing the vibrator in such a way that its axis is resolved vertically. This helps to mix the particles and produce more fine particles. This happens because the material moves both along and across the working surface. This design is considered promising for obtaining finely dispersed materials. The basics of dynamic calculation of such a screen are given in [3].

It investigated the influence of the geometrical parameters of the screen and the location of the vibration exciter. It is usually assumed that the projection of the vector of the disturbing force of the drive on the vertical plane passes through the center of gravity of the screen. This eliminates his galloping. The equations of the box's spatial oscillations, which are obtained by adding the reciprocating oscillations in the vertical plane and the rotational oscillations around the longitudinal and vertical axes, have been compiled.

The methodology they've developed facilitates the precise computation of kinematic attributes for any specific point across the sieving surface. Subsequently, they delve into a subsequent phase involving a dynamic pattern wherein material particles are consistently propelled along an undulating vibrating plane. This intricate examination paves the way to construct a temporal pathway outlining the particle's trajectory through time. It is essential to emphasize that this particular technique is viable when dealing with a relatively slender stratum of particles.

The design underwent meticulous empirical investigations within a laboratory setting [4]. The conducted experiments revealed a noteworthy discrepancy in the vigor of particle displacement, favoring lateral movement over the longitudinal counterpart. As a result, most of the sieving surface turns out to be non-working. To address this inherent flaw, a constructive approach was adopted, entailing the strategic implementation of longitudinal partitions that effectively rectified the issue. This inventive modification ameliorated the efficiency and functionality of the system, culminating in an optimized sieving process.

The analysis of the results of previous experiments was continued in [5]. It was proposed to use a sieving surface with longitudinal corrugations. In this way, the process of intensifying mixing of the material was preserved and the effect of its movement in the lateral direction was eliminated. The amplitude-frequency characteristic of linear and rotary vibrations of the screen was constructed. Hence, the operating frequencies at which the amplitude and phase characteristics of the system stabilize are determined. Next, the movement of a particle of material on the surface of the corrugation, which has a semicircular cross-section, is considered. Graphs of the speed of material movement along the surface along the length of the screen and across within one corrugation and across the width of the screen are plotted.

The analysis of existing designs of screens shows the possibility of using the effect of self-synchronization. There are also different options for the arrangement of motor-vibrators - coaxially on different sides of the screen body or aligned along the body or spaced along the length [6].

The work of dynamic calculation of the screen with two motor-vibrators without kinematic connection with the analysis of the influence of their location on the body taking into account its dimensions is promising.

References

1. Степаненко С. П., Котов Б. І., Грушецький С. М., Рудь А. В. Математичне моделювання руху зернового матеріалу на поверхні віброживильника за умов введення його в аспіраційний канал сепаратора / Вібрації в техніці та технологіях. – 2021. – № 2 (101). – С. 46-55.

2. Замрій М.А. Степаненко С.П., Котов Б.І., Рудь А. В. Теоретичні дослідження процесу руху зернового матеріалу на поверхні ступінчастого віброживильника / Вібрації в техніці та технологіях. – 2022. – № 2 (105). С. 25-32.

3. Франчук В.П. Методика розрахунку синхронізатора з пружним елементом для інерційного вібробуджувача прямолінійних коливань / В.П. Франчук, С.В. Савлук // Вібрації в техніці і технологіях: Всеукраїнський наук.-техн. журн. – Вінниця: ВГАУ, 2012. – №2 (66). – С. 63–67.

4. Лапшин Є.С., Шевченко О.І. Синтез динамічного впливу для очищення поверхні, що просіває / XX Міжнародна науково-технічна конференція «Потураївські читання», 27 січня 2023 р. – Дніпро: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2023. – С. 52-53.

5. Патент № 106274 С2 В07В 1/40 (2006.01) В07В 1/46 (2006.01). Вібраційний грохот / В.П. Франчук, В.О. Федосін, В.Ф. Куниця. – № 201212439; заяв. 30.10.2012; опубл. 10.02.2014, Бюл. № 3.

6. Франчук В.П. Використання самосинхронізації в гірничих вібраційних машинах / В.П. Франчук, С.В. Савлук // Вібрації в техніці і технологіях: Всеукраїнський наук.-техн. журн. – Вінниця: ВГАУ, 2004. – Вип. №1 (33). – С. 12–14.

SECTION 9 HISTORICAL SCIENCES

Чолоцький А. І.

аспірант кафедри етнології і археології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЛІСОСПЛАВ НА БОЙКІВЩИНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Господарська діяльність посідає важливе місце у повсякденному житті населення Бойківщини. Традиційні промисли та ремесла широко використовувались серед бойків, які забезпечували їх традиційну життєдіяльність. Багаті бойківські ліси стимулювали розвиток деревообробної галузі. Особливе місце серед деревообробних ремесел і промислів посідав лісосплав, який до того ж був, одним із важливих видів транспортування деревини. Аналіз опрацьованих історіографічних матеріалів вказує на спільність висвітлених та проаналізованих проблем. Так, українські вчені в першу чергу висвітлюють напрями та ріки на яких здійснювалося транспортування деревини [1, с. 191; 3, с. 155; 4; 5, с. 150]. Вчені зазначають, що лісосплав здійснювався двома основними способами: «мольовий» і у плотях [2, с. 158; 1, с. 92].

Одним з перших у незалежній Україні хто науково зацікавився темою бойківського лісосплаву є львівський дослідник М. Глушко. Народознавець зробив детальний опис етнографії бойківського лісосплаву [2]. Цінність праці вченого визначається тим, що він подав матеріал не тільки галицької частини Бойківщини, а й Закарпатської. Він виділяє дві причини, завдяки яким лісосплав на Бойківщині у другій половині XIX ст. став одним із найважливіших і найбільш поширених видів народного транспорту та торгівлі лісом. Перше – прискорений розвиток лісової промисловості та торгівлі лісом, друге – будівництво на ріках штучних водозбірників і регуляція русел водних артерій [2, с. 156]. Дослідник наводить перелік рік, через які проводився лісосплав на Бойківщині [2, с. 157], характеристику та розміри гребель [2, с. 158].

У фундаментальній праці «Шляхи сполучення та транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини XIX – початку XX ст.» [3] М. Глушко аналізує правові та організаційні основи карпатського лісосплаву [3, с. 168], лісосплавні гідропороди [3, с. 180], види сплаву лісу та технології формування плотів [3, с. 188], режим і масштаби сплаву лісу в Українських Карпатах у другій половині XIX – початку XX ст. [3, с. 202]. На одному із рисунків вчений подає «схематичну карту розміщення водозборів у басейні р. Свічі (90-ті рр. XIX ст)» [3, с. 173], а також у формі таблиці вчений наводить «щорічну кількість сплавлення на експорт плотів ріками басейну Дністра» [3, с. 206-207, 210], слід зазначити, що Свічі та Дністер були найбільшими ріками на Бойківщині, через які проводився лісосплав.

Одним із найновіших досліджень є доробок Х. Андрейків. Вона відзначила, що важливим елементом лісозаготівельного промислу було не лише лісорубство, але й транспортування зрубаної/спиленої деревини до місць їх остаточного призначення та відповідного застосування у господарських чи промислових потребах [1, с. 90]. Дослідниця вказує, що ріки Уж, Латориця, Ріка, Теремля, на північних – Бистриця Солотвинська, Лімниця, Свіча, Мізунка, Стрий і Дністер були найбільш придатними для здійснення лісосплаву [1, с. 91].

Загалом сплав лісу в краї тривав щороку від квітня до грудня [1, с. 95]. Дослідниця зазначала, що ліс з Бойківщини часто експортували в Росію, Туреччину, Єгипет, Голландію та інші країни [1, с. 97].

Дослідники В. Клапчук та О. Проців комплексно охарактеризували лісове господарство, нормативно-правову базу управління лісовим господарством а також технології розробки лісосік і лісосплаву [5, с. 4].

Дослідники наводять статистичні дані щорічного транспортування колод. На основі архівів стверджують, що перед Першою світовою війною проводився на наступних ріках: на Дністрі з притоками: Стрий, Свіча разом з Мізункою і Сукелем, Лімниця з Чечвою, Бистриця Солотвинська і Надвірнянська [5, с. 150].

Окреме місце займає розвідка А. Замороки, у якій автор наводить історію створення вузькоколійки, згадуючи історію лісосплаву на Бойківщини, як один із шляхів транспортування. Він вказує, що за обліками Галицького намісництва, з Бойківщини у 1896-1903 рр. було сплавлено 32530 плотів, із них: 18600 – на Лімниці, 7823 – на Бистриці-Солотвинській, 5663 – на Стрию і 44 – на Свічі [4].

Дослідник аналізує поступове припинення лісосплаву зазначається період завершення лісосплаву на Бойківщині в основному через скарги населення. У 1904 р. сплави лісу на ріках Мізунці та Свічі були остаточно заборонені. Перед цим у 1892 р. сплави були заборонені на Стрию, а у 1912 р. – на Лімниці [4].

Таким чином, лісосплав на Бойківщині має певне зацікавлення серед сучасних вітчизняних дослідників. У більшості напрацювань можна знайти спільні речі: способи та напрями транспортування. Однак, слід наголосити, що дослідження лісосплаву на Бойківщині є менш актуальним, ніж на Гуцульщині, і це пов'язано із менш розвиненим тут лісосплавом.

Список літератури

1. Андрейків Х. Розвиток промислів та ремесл на Бойківщині в кінці XIX – 30-х рр. XX ст. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Спеціальність 07.00.05 – етнологія. Івано-Франківськ. 174 с.

2. Глушко М. Етнографія бойківського лісосплаву // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Львів: видавництво НТШ імені Т. Шевченка у Львові, 1992. Т. ССХХІІІ. Праці Секції етнографії та фольклористики. С. 155-171.

3. Глушко М. Шляхи сполучення та транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини XIX – початку XX ст. Київ: Наукова думка, 1993. 226 с.

4. Заморока А. Краєзнавча розвідка про Вигодську вузькоколійку у Карпатах. URL: <https://www.openforest.org.ua/23435/> (дата звернення: 20.12.2019).

5. Клапчук В., Проців О. Лісове та мисливське господарство Галичини: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. 432 с.

SECTION 10 GEOGRAPHICAL SCIENCES

Назарчук О. М.
магістр

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ: ТРАНЗИТ ЧИ ОСЕРЕДОК

Початок повномасштабної війни в Україні 24 лютого 2022 року суттєво посилив інтенсивність міграційних потоків в середині країни та за її межами. Це, у свою чергу, включає цілий комплекс соціально-економічних заходів. Наша країна, як і весь Європейський Союз, переживає найгіршу міграційну кризу з часів Другої світової війни.

Відповідно до офіційної статистики, до початку вторгнення РФ, в Україні мешкало 41 130 400 осіб (без урахування Криму, Севастополя та ОРДЛО). Працездатного населення всіх вікових категорій (раннього, основного і зрілого віку) - 25 285 000 громадян України (данні опубліковані Кабінетом Міністрів України у відповідності з електронним переписом 2020 року) [4].

У відповідності до статистики Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9 567 033 особи. Транскордонні переміщення, які можуть носити маятниковий характер, і не можуть вважатись підтвердженням стійкого повернення - 3 793 403 особи. Виходячи з аналізу даних Міжнародної організації з міграції (МОМ), приблизна кількість громадян, які знаходились за межами України станом на 24 лютого 2022 року може бути не менше 2 млн осіб. Публікуються різні дані щодо внутрішньо переміщених осіб, проте і УВКБ ООН, і МОМ демонструють цифри більше 7 млн осіб станом на початок червня 2022 року [3].

Польща та Німеччина залишаються найпоширенішими напрямками зовнішньої міграції, 1786000 і 1200000, відповідно. У 8 хвилю опитування Gradus (серпень 2022) відсоток людей, що переїхав за кордон, і планують повернутися знизився з 26% до 17%, з 73% до 55% відповідно. А можливість залишитись зросла з 58% до 75%. Основними стимулами до повернення додому серед зовнішніх мігрантів є безпечна ситуація у місці проживання та можливість повернення до звичного життя. У разі загострення ситуації ще 11% українців хочуть виїхати за кордон [2].

Основні потреби українців за кордоном, що тікають від війни: гроші - 44%; доступ до роботи - 30%; житло та безпечне місце проживання - 24% та 23% відповідно.

Згідно з опитуванням тих, хто повертається в Україну, проведеним Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 3-27 квітня 2022 року, найбільше респондентів повертаються до Львівської області, Києва та Київської, Одеської, Івано-Франківської, Закарпатської областей.

Розглянемо статистику внутрішньо переміщених осіб (ВПО) на прикладі Закарпатської області [1]. Більшість внутрішньо переміщених осіб переїхали на Закарпаття з Харківської, Донецької та Запорізької областей. Як засвідчують результати досліджень, пік прибуття ВПО в Закарпатську область тривав з кінця лютого 2022 р. до квітня цього ж року – 60 %. Водночас уже з травня 2022

р. цей процес пішов на спад. За інформацією Закарпатської обласної військової адміністрації (Закарпатська ОВА), станом на лютий 2023 р. на території області офіційно зареєстровано та внесено до бази даних внутрішньо переміщених осіб 156 тис. осіб. Водночас згідно із даними мобільних операторів загальна кількість ВПО на території Закарпатської області становить близько 400 тис. осіб.

У Свалявській ТГ Мукачівського району Закарпатської області пік прибуття ВПО також припадає на березень - травень 2022 року, 2232ос. - зареєстровані), на кінець 2022р.- 2627ос., на липень 2023р. - 4030 ос.[1]

Хоча через Закарпатську область пройшов великий міграційний потік, статистика показує, що зупинилася тут відносно невелика частина населення. Однією із найбільш гострих проблем даного регіону для внутрішньо переміщених осіб є труднощі в працевлаштуванні.

На Закарпатті запрацювали понад 300 релокованих компаній із регіонів, де ведуться бойові дії. Це найбільший показник по країні. Створили перший в Україні «земельний банк» для релокації бізнесу та будівництва житла для внутрішньо переміщених осіб. Як зазначається, «земельний банк» формує три основні напрямки використання: земельні ділянки під будівництво тимчасового житла для ВПО; земельні ділянки, об'єкти та приміщення для релокованих підприємств і технопарків; земельні ділянки під сільськогосподарський кластер. У сучасних умовах для вирішення першочергових проблем людей держава має виступати драйвером економіки.

Повернення українців передбачає перемогу України, закінчення війни, економічне зростання на основі залучення іноземних інвестицій, модернізація та цифровізація економіки, економічне зростання рівня добробуту людей.

Цьому повинна посприяти, в першу чергу, державна підтримка. Оскільки, основна міжнародна допомога наших партнерів надходить централізовано державі, то уряд має забезпечити своєчасне надання цієї допомоги та її ефективне використання для стабілізації економічних процесів і покращення бізнес-середовища. Це передбачає впровадження збалансованої тарифної політики та усунення регуляторних бар'єрів для «отримання» компаніями такої допомоги. Збалансований розподіл державних замовлень може покращити економічну ситуацію під час війни, а також має стати відправною точкою для відновлення економіки після припинення вогню.

Список літератури

1. Відділ «Центр надання адміністративних послуг». Свалявська територіальна громада. URL: <https://svalyavska-gromada.gov.ua/centr-nadannya-administrativnih-poslug-22-08-06-21-02-2021/>

2. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти Укрїаїни. GradusEU_publicztion_wave8_UA+. URL: https://gradus.app/documents/295/Gradus_EU_wave_9_UA.pdf.

3. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Портал оперативних даних ситуації з біженцями. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine?>

4. Формування приросту (скорочення) чисельності населення по регіонах. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

SECTION 11 POLITICAL SCIENCE

УДК 316.6

Гегечкорі О. В.

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України, доцент

ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

Люди не народжуються з готовою сумою знань про соціальні закони розвитку і політичної участі – це знання здобувається і перевіряється ними протягом усього життя. Доля будь-якого суспільства значною мірою залежить від того, яких саме соціально-політичних цінностей, норм і правил життєдіяльності дотримуються його члени. Процес прилучення індивідів до існуючих соціальних норм і культурних цінностей називається соціалізацією. З огляду на важливість цього процесу соціалізацію можна визначити як процес цивілізації суспільства.

Поняття соціалізації було введено в науковий обіг наприкінці XIX ст. американським соціологом Ф.Гіддінгсом і французьким соціопсихологом Г. Тардом. Вони розуміли під ним «процес розвитку соціальної природи людини і формування особистості під впливом соціального середовища». На межі 50-60-х рр. XX ст. за аналогією з цим поняттям було сформульовано і поняття «політичної соціалізації», під яким розуміється процес сприйняття і засвоєння індивідами відповідних політичних цінностей, норм і правил поведінки в даному суспільстві й активному відтворенні ними політичних знань і досвіду, здійснюваних у спілкуванні і діяльності.

Політична соціалізація – процес засвоєння визначених політичних знань, цінностей і норм, передачі і придбання політичного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями людей, що дозволяють особистості стати повноправним учасником політичного життя суспільства, орієнтуватися в складних суспільних процесах, робити, свідомий вибір у політиці.

Під політичною соціалізацією слід розуміти всю сукупність процесів становлення політичної свідомості і поведження особистості, прийняття і виконання політичних ролей, прояву політичної активності. Це поняття ширше, ніж політичне виховання чи освіта, тому що включає не тільки цілеспрямований вплив на особистість пануючої ідеології і політичної лінії, але і власну політичну активність суб'єкта.

У результаті процесу політичної соціалізації індивідуум прилучається до політичної культури, формує свою політичну орієнтацію і позицію. Зміни в моделі політичної культури також здійснюються за допомогою політичної соціалізації.

Політична соціалізація має місце в будь-якій країні і при будь-яких формах правління, оскільки правлячі кола прагнуть популяризувати серед громадян сприятливі для керівництва норми політичного поведіння й участі в політиці.

Процес політичної соціалізації націлений на рішення таких головних завдань: передачу новим членам суспільства основних елементів його політичної культури і свідомості; створення сприятливих умов для нагромадження членами співтовариства необхідного політичного досвіду, для політичної діяльності і творчості всіх бажаючих; перетворення відповідних елементів політичної культури як необхідної умови змін.

Особливий інтерес до змісту і можливих наслідків процесу політичної соціалізації обумовлений двома новими явищами. По-перше, процес соціалізації став більш помітним і визначеним за рахунок розширення системи шкільної освіти в усьому світі. Технологічна революція, відкриваючи можливість створення сучасної системи шкільної освіти, одночасно зробила функціонально необхідним відносно вирівнювання досвіду соціалізації, якій піддаються діти всіляких верств населення. У силу цього політичні лідери мають можливість передачі політичних цінностей широким шарам молоді за допомогою визначеного числа каналів, якими можна маніпулювати. По-друге, це служить поширенню «духу участі» у суспільному житті серед членів усіх сучасних політичних систем. Незалежно від реального розподілу фактичної влади, лідери змушені теоретично обґрунтовувати своє право на керівництво підтримкою з боку тих, хто виявляється залежно від прийнятих ними рішень. Символічно поширення «духу участі» знаменує собою зміну статусу індивідуума, позбавленого офіційних посад: з «суб'єкта» він перетворюється в «громадянина».

Список літератури

1. Merelman RM. Revitalizing Political Socialization / / Hermann M. (Ed.) Political Psychology. - San-Francisco, 1986. - P.279-319.

2. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2016. – Т. 1. – 516 с.

3. Реалізація державної молодіжної політики в Україні [Текст]: монографія / С. М. Домбровська [та ін.]. - Харків: Нац. ун-т цивіл. захисту України, 2018. - 197 с.

4. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій: монографія / В.Ф. Солдатенко, Т.А. Бевз, В.П. Горбатенко та ін. – К.: Парлам. вид-во, 2009. – 536 с.

5. Wasburn Ph. A life Course Model of Political Socialization. / / Politics and Individual. - 1994. - Vol. 4. - № 2. - P.1-26.

SECTION 12 GOVERNMENT MANAGEMENT

УДК 352.075:[331.103:164.041](477)

Лазор М. О.

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

**КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СЛУЖБИ
В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ**

Питання класифікації принципів служби в органах місцевого самоврядування, зокрема з урахуванням прийняттям нової редакції закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» [4], є актуальним.

Розмежовуючи принципи служби, О. І. Бедний [1, с. 8] пропонує їх об'єднати у такі групи: 1) конституційні, 2) організаційні, 3) організації служби, 4) функціонування служби, 5) загальні принципи публічної служби, 6) специфічні принципи служби в органах місцевого самоврядування.

Інший науковець Г. В. Падалко [3, с. 172] визначається з тим, що принципи служби в органах місцевого самоврядування повинні класифікуватись за цільовим призначенням або спрямованістю їх змісту і поділяються на три групи: загальні, організаційні та функціональні.

Автори науково-практичного коментаря Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» О. Д. Лазор та О. Я. Лазор [2, с. 18] пропонують принципи служби в органах місцевого самоврядування розмежовувати на конституційні та організаційно-функціональні.

Схиляємось до найбільш простої систематизації принципів служби в органах місцевого самоврядування на загальні (визначають основні засади та функціонування всієї публічної служби і публічних службовців) та спеціальні принципи (наприклад, охоплюють аспекти її організації та функціонування як специфічного інституту, відмінного від державної служби та її різновидів). Структурування навіть за цими категоріями уможливило б виявлення певних прогалин у логічному взаємозв'язку принципів, уникнення непорозумінь, конкретизацію умов служби в органах місцевого самоврядування.

На підставі розглянутих теоретико-правових підходів, пропонуємо модель класифікації принципів служби в органах місцевого самоврядування (рис. 1) за відповідними критеріями.

Перший критерій – спосіб вираження: відповідно до якого розрізняють два способи, де перший – безпосереднє формулювання принципів у нормах права (текстуальне закріплення) і другий – виведення принципів служби зі змісту нормативно-правових актів (змістовне закріплення). Саме у текстуальному закріпленні у правових актах полягає нормативно-регуляторна сутність принципів служби в органах місцевого самоврядування, які набувають відповідно статусу загальних правил поведінки та володіють вищим ступенем гарантування.

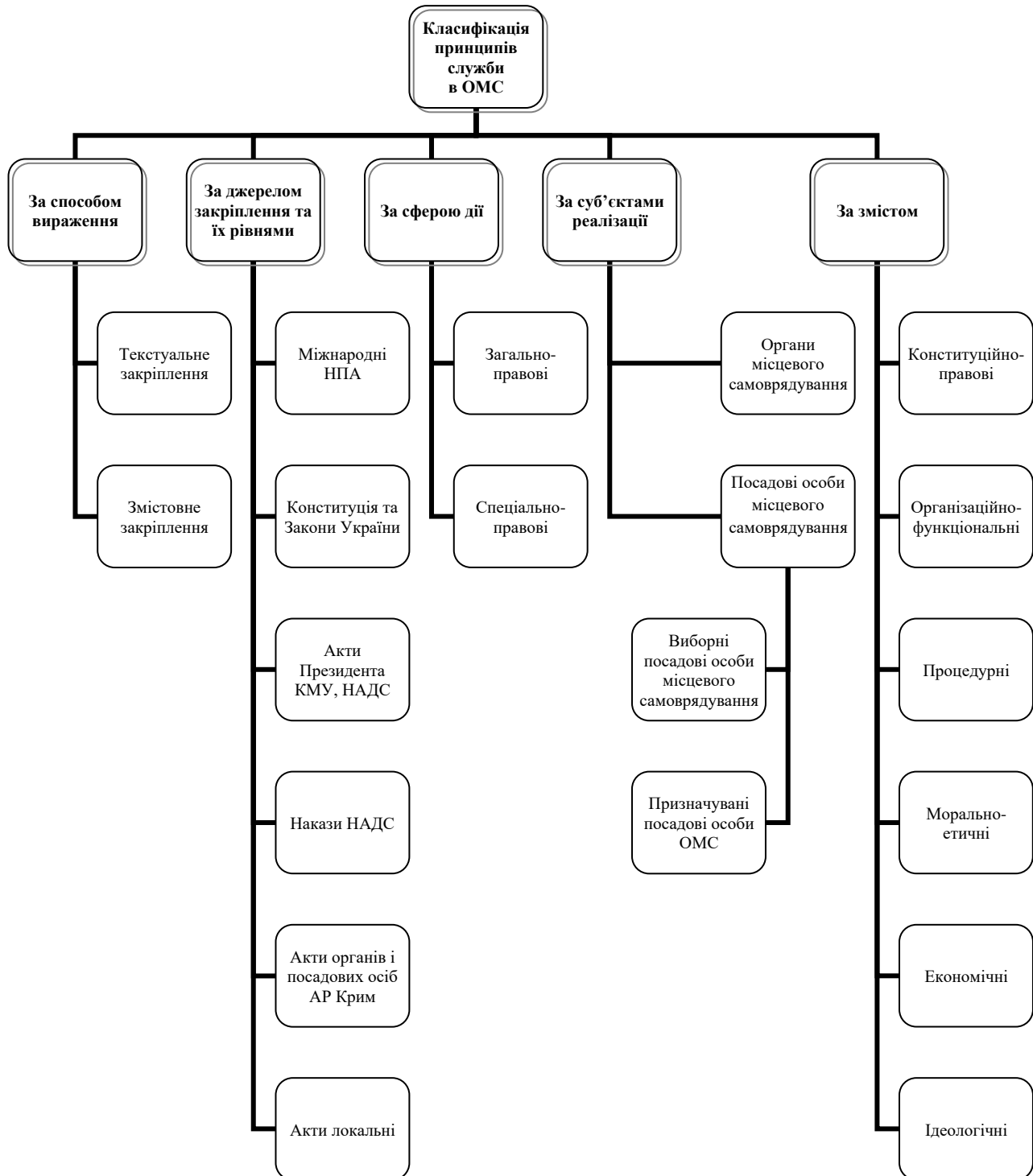

Рис. 1. Класифікація принципів служби в органах місцевого самоврядування (ОМС)

Джерело: сформовано автором

Другий критерій – джерело закріплення (форма нормативно-правового виразу), представлене на відповідних рівнях: міжнародному (Всесвітня Декларація місцевого самоврядування, Європейська Хартія місцевого самоврядування та інші міжнародні нормативно-правові акти у цій сфері, ратифіковані Верховною Радою України), національному (Конституція та

прийняті Верховною Радою України закони України, які гармонізують з домінуючими суспільними цінностями); вищому та центральному рівнях (акти Президента України, Кабінету Міністрів України та накази НАДС як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері служби в органах місцевого самоврядування); республіканському (нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийняті у межах їхньої компетенції.); локальному (акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування, статuti територіальних громад, кодекси етики муніципальних службовців).

Третій критерій – за сферою дії: загально-правові, властиві для права загалом та спеціально-правові (для певної підсистеми інституту служби:

принципи проведення конкурсів на зайняття посади, принципи оцінювання професійної діяльності посадових осіб, принципи формування кадрового резерву та ін.).

Четвертий критерій – суб'єкти реалізації, яких у місцевому самоврядуванні є декілька в залежності від розподілу функцій та повноважень, покладених на них: органи місцевого самоврядування, посадові особи місцевого самоврядування (посадові особи територіальних громад, посадові особи органів місцевого самоврядування).

П'ятий критерій – зміст принципу (сфера регулювання), які можна визначити як: конституційно-правові, організаційно-функціональні, процедурні, морально-етичні, економічні, ідеологічні та ін.

Представлена модель принципів служби в органах місцевого самоврядування може використовуватись з метою побудови типових моделей для інших видів публічної служби, що сприятиме осмисленню місця і ролі принципів, спрощенню їх розуміння та сприйняття, взаємозв'язків між ними, формуванню певної системи принципів. Такий підхід уможливорює укладення цілісної уяви про систему принципів служби, що є основою для чергового, якісно нового етапу розвитку та вдосконалення інституту служби.

Список літератури

1. Бедний О.І. Організаційно-правові основи служби в органах місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.07. Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2003. 19 с.

2. Лазор О.Д., Лазор О.Я. Служба в органах місцевого самоврядування : наук.-практ. коментар : у 4 ч. Ч. 2, вид. 2-е, доп. і перероб. К. : Дакор, 2007.

3. Падалко Г.В. Конституційні принципи служби в органах місцевого самоврядування в Україні: система та видова характеристика. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 170-176.

4. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України № 3077-IX від 02.05.2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

SECTION 13 SOCIAL COMMUNICATION

УДК 004.73:339.138:640.43

Неїленко С. М.

к. т. н., доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу,
Київський національний університет культури та мистецтв

Гусар Д. Ю.

магістрант кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу,
Київський університет культури

**АНАЛІЗ СЕРВІСІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ПОЗИЦІЙ САЙТІВ
ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА**

Моніторинг позицій сайту в тих чи інших пошукових системах – це найважливіше питання, яким задаються власники сайтів та SEO-фахівці. Перевірка результатів видачі дозволяє зрозуміти, наскільки добре просувається конкретний проект, яким є відставання або перевага перед конкурентами, що потрібно зробити для поліпшення ситуації. У мережі представлено безліч сервісів для відстеження позицій майданчика в популярних пошукових системах. Кожен із них має свої можливості, сильні та слабкі сторони. Нижче представлено ТОП платформ для пошукової аналітики, вивчення яких допоможе у підборі оптимального варіанта для певного проекту [1].

Як було зазначено вище, перевірка результатів видачі в Google дозволяє контролювати ефективність роботи з просування того чи іншого сайту. У такий спосіб власник майданчика може коригувати свою стратегію розвитку, а також інформувати про недоліки SEO-фахівців.

Найпростіший спосіб перевірки полягає в тому, щоб зібрати близько 30 ключових фраз і по них виявляти поточні позиції в Google. Як правило, при складанні контенту в роботу беруться найпопулярніші запити, що дозволяють новому проекту увірватися до найвищих позицій видачі. Такий метод моніторингу хороший тим, що він є повністю безкоштовним і не вимагає наявності спеціальних навичок [3].

Насамперед при цьому підході перевірка позицій сайту здійснюється вручну. Це забирає багато часу і не дозволяє врахувати усі нюанси. Спеціалізований сервіс для моніторингу позбавлений зазначених недоліків. Він працює за заздалегідь прописаними алгоритмами. Автоматизованим майданчикам не властиві втома чи неухважність.

Усі проаналізовані майданчики відрізняються за такими ключовими параметрами: вартість однієї перевірки; мінімальний платіж; умови безкоштовного тарифу для знімання позицій у Google; пошукові системи, якими проводиться моніторинг; можливість аналізу мобільної версії інтернет-ресурсу; глибина збирання позицій у Google.

Розглянемо, що саме конкретний сервіс пропонує потенційному користувачеві.

SE Ranking. Надзвичайно функціональний сервіс, що включає всі необхідні опції для SEO спеціаліста. Цей сервіс відзначається зручним інтерфейсом та

широким спектром інструментів для відстеження позицій ключових слів. Він дозволяє аналізувати SEO-показники конкурентів, виконувати аудит сайту та відстежувати зміни в показниках в часі. Відмінно підходить для дрібних та середніх закладів ресторанного господарства.

Serpstat. Сервіс вражає своєю глибиною аналізу ключових слів та конкурентного середовища. Він надає детальну інформацію про позиції в пошукових системах, а також дозволяє вивчати стратегії конкурентів. Додатково, Serpstat надає інструменти для аналізу різних аспектів SEO, таких як backlink-и та аудит сайту.

Semrush. Досить цікавий інструмент для відстеження позицій сайтів, що надають послуги з різних областей. Незважаючи на наявність пробного тарифу, Semrush орієнтований на користувачів, які готові оплачувати повний функціонал. Сервіс відзначається своєю універсальністю і широким спектром інструментів. Він дозволяє аналізувати не лише SEO, але й рекламні кампанії, соціальні медіа, контентний маркетинг та багато іншого. Цей сервіс особливо підходить для більших закладів ресторанного господарства, які прагнуть залучити аудиторію через різні канали.

Таблиця 1

Характеристика сервісів для моніторингу позицій сайтів

Назва сервісу	SE Ranking	Serpstat	Semrush
Ціна підписки, дол на місяць	60	69	100
Аналіз мобільної версії	+	-	+
Пошукові системи	Google, Mail, Bing, Yahoo, YouTube	Яндекс, Google	Google, Baidu
Глибина видачі, позиції	До 200	До 200	До 200

Загалом, аналіз показав, що вибір сервісу для моніторингу позицій сайтів закладів ресторанного господарства повинен залежати від розміру та потреб бізнесу. Кожен з розглянутих сервісів має свої переваги і може відповісти на конкретні потреби закладу. Для успішного використання таких інструментів важливо вивчити їх можливості та правильно інтегрувати в стратегію просування закладу ресторанного господарства.

Список літератури

1. Просування ресторану в соціальних мережах. URL: <https://www.bizmaster.xyz/2018/03/prosuvannyarestoranu-v-sotsialnyh-merezhah> (дата звернення: 08.08.2023).

2. Голубьонкова О.О., Лозинська Г.М. Сучасні тренди маркетингу ресторанних послуг. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 175–179.

3. Most popular social networks worldwide as of January 2019, ranked by number of active users (in millions). URL: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users> (дата звернення: 08.08.2023).

SECTION 14 SOCIAL WORK AND SOCIAL EDUCATION

УДК 378.147.011.32:[159.955+316.475

Степаненко В. І.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА НОРМАТИВНОГО ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ¹**

Вітчизняна і зарубіжна практика свідчить, що для соціальних працівників у сфері їх професійних компетентностей дедалі більш актуальними стають соціальні навички *soft skills*, які складають підґрунтя для ефективного засвоєння *hard skills* і забезпечують високу якість та ефективність праці [2]. Серед таких навичок виокремлюють уміння критично мислити як одне з найбільш затребуваних на ринку праці [8]. Критичне мислення у традиційному розумінні визначають як систему розумової діяльності, що реалізує себе в аналітичному продуктивному процесі, який дає можливість досягти адекватних оцінок ситуації і виробити рекомендації до найбільш оптимальних форм інтелектуальної і соціальної поведінки [1].

Згідно з Глобальними стандартами освіти та підготовки в галузі соціальної роботи (*Global Standards for Social Work Education and Training*), незважаючи на те, що освітні програми у галузі соціальної роботи можуть відрізнятися залежно від економічних і політичних контекстів, умов практики, населення, яке обслуговується, типу проблем, які розглядаються, а також теорій і підходів, що використовуються, вони повинні мати певні універсальні концептуальні компоненти, зокрема допомагати здобувачам вищої освіти розвинути навички критичного мислення і наукових міркувань [7].

В системі вищої освіти України нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти для відповідних освітніх програм формується у термінах програмних результатів навчання, передбачених Стандартом вищої освіти за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності [3]. За спеціальністю 231 Соціальна робота за всіма рівнями вищої освіти в нормативному змісті підготовки здобувачів вищої освіти передбачено формування результатів навчання, пов'язаних з навичками критичного мислення. Так, за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти відповідної спеціальності Стандартом передбачено, що фахівець повинен бути здатним критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях [5]. За другим (магістерським) рівнем вищої освіти передбачено, що фахівець повинен вміти

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених за грантової підтримки Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/0021 «Формування критичного мислення громадян як чинник безпеки в умовах збройного насилля та інформаційної агресії на Сході України».

критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела знань про практики соціальної роботи, формулювати висновки та рекомендації щодо їх впровадження [4]. І, відповідно, навчання здобувача вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні за спеціальністю 231 Соціальна робота передбачає, що він оволодіє навичками критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми [6].

Аналіз зазначених Стандартів вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота свідчить, що програмні результати навчання, спрямовані на розвиток у здобувачів навичок критичного мислення, на бакалаврському і магістерському рівнях відповідають як загальним, так і спеціальним компетентностям, а на освітньо-науковому рівні – вже спеціальній компетентності, що в аспекті критичного мислення підтверджує тезу щодо значущості soft skills для ефективного засвоєння hard skills і професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій, зокрема у галузі соціальної роботи.

Список літератури

1. Ковалевська О., Копіна А., Широка С. Феномен критичного мислення в контексті глобальних викликів сучасного суспільства. *Вісник Львівського університету*. Серія: Філософсько-політологічні студії. 2021. Вип. 34. С. 50–57.

2. Кочубей Т., Ткачук Ю. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2 (7). С. 42–50. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244074](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244074)

3. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017 № 600 (у ред. наказу МОН України від 30.04.2020 № 584). URL: <http://surl.li/kabif> (дата звернення: 10.08.2023).

4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 24.04.2019 № 556. URL: <http://surl.li/fzpm1> (дата звернення: 11.08.2023).

5. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 24.04.2019 № 557. URL: <http://surl.li/faysw> (дата звернення: 11.08.2023).

6. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 30.12.2021 № 1495. URL: <http://surl.li/cexyg> (дата звернення: 11.08.2023).

7. IASSW–IFSW (2020). Global Standards for Social Work Education & Training. URL: <http://surl.li/kaenw> (Last accessed: 10.08.2023).

8. Lootah, S., & Simon, A. (2009). Arab Human Capital Challenge: The Voice of CEO's. Mohammed Bin Rashid AlMaktoun Foundation. URL: <http://surl.li/jmfzp> (Last accessed: 10.08.2023).

SCIENTIFIC PUBLICATION

**ACTUAL PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND
TECHNOLOGY IN MODERN CONDITIONS
MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

August 15, 2023

Aarhus, Denmark

English, Ukrainian and other

Editor-in-Chief: Yildirim A.

Technical editor: Storjohann L.

Artistic editor: Forsberg V.

Corrector: Lorenzen M.

Typesetting and Editorial: Skovgaard N.

Graphic Designer: Pedersen K.

Passed for printing 15.08.2023. Format 60x90/16

Offset paper. Printing – risography. Conventionally printed sheets 4,1

Typeface Times New Roman.

Circulation 700 copies. Зам. № 199/97/1

Store Torv 18, 1., 8000 Aarhus, Denmark

All rights reserved.

The authors are responsible for the content of the materials.

The editorial board may not share the opinions of the authors.

Official website: <http://www.economics.in.ua>

